

Kalaallit Nunaanni meeqqanik timersortitsinermi toqqissisimaneq aamma akuutitsineq

Kalaallit Nunaanni timersoqatigiiffinni meeqqanik
sungiusaanermi kajumissutsiminnik sungiusaasut
suleriaasii

Durita Lyngsø Svartá
Arnârak Patricia Bloch
Sofie Emma Rubin
Tenna Jensen

Syddansk Universitet

Statens Institut
for Folkesundhed

ATAATSIMOORLUTA
AALASA

Kalaallit Nunaanni meeqqanik timersortitsinermi toqqissisimaneq aamma akuutitsineq

Kalaallit Nunaanni timersoqatigiiffinni meeqqanik sungiusaanermi kajumissutsiminnik sungiusaasut suleriaasii

Durita Lyngsø Svartá
Arnârak Patricia Bloch
Sofie Emma Rubin
Tenna Jensen

Copyright © 2024
Statens Institut for Folkesundhed, SDU

Suliamik nalilersuisoq: Dina Danielsen
Kalaallisuunngortitsisoq: Else Jensen

Misissuineq suliniut Ataatsimoorluta Aalasa aqqutigalugu Nordea Fondenimit KNI A/S-imi aningaasatigut tapersorsorneqarpoq.

Issuaanerit, tassunga ilanngullugit takussutissianik aamma tabelinik, pisinnaapput issuaavigineqartoq erseqqissumik nalunaarlugu.

Elektroniskimik saqqummersitaq: ISBN 978-87-7899-675-6

Statens Institut for Folkesundhed
Stuðiestræde 6
1455 København K
www.sdu.dk/sif

Nalunaarusiaq uani aaneqarsinnaavoq www.sdu/sif

NORDEA
FONDEN

Siulequt

Nalunaarusiaq una Kalaallit Nunaanni timersoqatigiiffinni toqqissisimanermik, atugarissaarnermik aamma akuutitsinermik pilersitsinissamut tunngatillugu kajumissutsiminnik meeqqanik sungiusaasartut suliariaasiannik takutitsisoq nuannaarutigisatsinnik maanna saqqummiussinnaalerparput.

Nalunaarusiaq Kalaallit Nunaanni suliniutip Ataatsimoorluta Aalasap, Timersoqatigiit Kattuffiannit, UNICEF-imit, Namminersorlutik Oqartussani pitsaaliuinermit immikkoortortamit Paarisamit aamma Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit suleqatigiissutigineqartup, nalilersorneqarneranut ilaavoq. Suliniummi pingaarnertut anguniarneqartoq tassaavoq, meeqqat timersornikkut sammisaqartitsinernut peqataasarnerisa siuarsarneqarnissaat, aamma meeqqat pisinnaatitaaffii aallaavigalugit timersornerup iluani toqqissisimanartumik aamma akuutitsiffiusumik tunngavissanik pilersitsinissaq.

Sungiusaasunik, Kalaallit Nunaat tamakkerlugu timersoqatigiiffinnit assigiinngitsuneersunik, 16-inik itisiliilluni apersuinerit ingerlanneqarput, timersuutinit aamma sumiiffinnit assigiinngissutsimikkut siammassissuneersunit peqataaffigineqartumik.

Neriuppugut nalunaarusiaq Kalaallit Nunaanni meeqqanut aamma inuusuttunut timersornikkut toqqissisimanartunik aamma akuutitsiffiusunik pilersitsinissamik suliaqaqqinnissamut, kiisalu suliniutip Ataatsimoorluta Aalasap atuutilersinneqarneranik sulinerup ingerlateqqinnissaanut pingaarutilimmik tapertaajumaartoq.

Sungiusaasut misissuinermit peqataasimasut tamaasa, aamma isummersuutiminnik misilittakkaminnillu tapertaasimasut immikkut qutsavigerusuppavut.

Atuarluarisi.

Morten Hulvej Rod
Direktøri, Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet

Imarisai

Siulequt	4
Eqikkaaneq.....	6
1 Tunuliaqutaq aamma siunertaq	8
Tunuliaqutaq.....	8
Siunertaq	9
Atuarnissaanut ilitsersuut	10
2 Periuseq	11
3 Inerniliussat	14
Sungiusaasut sungiusaanissaminnut kajumissusiat.....	14
Sungiusaasut suleriaasii.....	19
Sungiusaasut meeqqanik suliaqarnerminni unammilligassaat.....	26
4 Eqikkaaneq aamma inerniliineq	33
Najoqqutat.....	37

Eqikkaaneq

Nalunaarusiaq una kajumissutsiminnik meeqqanik sungiusaasartut Kalaallit Nunaanni timersoqatigiiffinni toqqissisimanermik, atugarissaarnermik aamma akuutitsinermik pilersitsinissamut tunngatillugu suleriaatsiminnik isiginninnerannik takutitsivoq. Misissuineq suliniummut Ataatsimoorluta Aalasaq, suliniut taanna tassaalluni meeqqat pisinnaatitaaffii aallaavigalugit meeqqanut timersornerup iluani toqqissimanartunik, peqqinnartunik aamma akuutitsiffiusunik tunngavissanik pilersitsinissaq. Suliniut sammisaqartitsineranut arlalinnut tunngaviuvoq, tassunga ilanngullugit pingaartumik timersoqatigiiffinni kajumissutsiminnik sungiusaasartut atugarissaarnermut siuarsaataasumik aamma meeqqanik akuutitsiffiusumik pikkorissartinneqarnissamik periarfissaannik annertusaanissaq.

Nalunaarusiaq Center for Folkesundhed i Grønlandimit/Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfimmit suliarineqarpoq.

Kapitali 1-imi nalunaarusiamut tunuliaqutaq aamma siunertaq saqqummiunneqarpoq. Timersornikkut ataatsimoorfiit meeqqat atugarissaarnerannut pingaaruteqarput, aamma pingaartumik issittumut tunngatillugu meeqqat ataatsimoorfimmut ilaanerat eqqarsartaatsikkut peqqissutsimut illersuutitut sunnuteqartarluni. Sungiusaasut inersimasut meeqqat atugarissaarnissaannut pingaarutilimmik aamma inissisimapput. Nalunaarusiamut siunertarineqartoq tassaavoq, kajumissutsiminnik sungiusaasut Kalaallit Nunaanni timersornikkut ataatsimoorfinni meeqqanik suliaqarnerminnut atatillugu eqqarsaatersuutaannik aamma suleriaasiannik ilisimasat saqqummiunneqarnissaat. Nalunaarusiaq una suliniutip Ataatsimoorluta Aalasaq, danskisut ima nutserneqarsinnaasup *bevægelse i fællesskab*, nalilersorneqarnerani immikkut ilaavoq.

Kapitali 2-mi misissuinerimi periuseq nassuiarneqarpoq. Najoqqutaqarluni itisiliilluni apersuinerit 16-it, sungiusaasunit Kalaallit Nunaat tamakkerlugu peqataaffigineqartut, ingerlanneqarput. Sungiusaasut kommuninit tallimaasunit tamaneersuupput, aamma timersuutini assigiinngitsuni sungiusaasuullutik. Apersuinerit apersuinerimut najoqqutaq aallaavigalugu ingerlanneqarput, sammisat makku sammineqarlutik: sungiusaasut meeqqanut tunngasunik suliaqarnerminni naleqartitaat, sungiusarnerpiaap ingerlanneqartarnera, sungiusarnermi ataatsimoorneq, ilaasortanik nutaanik tikilluaqqusisarneq, sungiusaasinnaanermut tunngaviit aamma piginnaasat, kiisalu sungiusaanermik suliaqarnermi unammilligassat. Paasissutissat apersuinerimut pissarsiarineqartut allatanik aaqqissuussamik immikkoortiterineq aallaavigalugu misissoqqissaarneqarput.

Kapitali 3-mi apersuilluni misissuineq sammisanut ukununnga agguataarneqarsimasoq saqqummiunneqarpoq: sungiusaasut sungiusaanissaminnut kajumissusiat, sungiusaasut suleriaasiat aamma meeqqanik timersortitsinerimi unammilligassat. Sungiusaasut amerlanerpaartat suliaminnut kajumissuseqarput. Taakku kajumissusiat namminneq peroriartornerminni timersortarnerannit, aamma sungiusaasutut suliaqarnerminni inuttut pissarsissutigisarneranit,

meeqqanut tamatigoortumik aamma kulturikkut qaammaasaqarnermik ingerlatitseqqikkusunnermik, meeqqat ineriartornerannik aamma atugarissaarnerannik siuarsaarusunnermik, kiisalu maligassiuusoorusunnermik aallaaveqarpoq. Timersornikkut ataatsimoorfinnik toqqissisimanartunik aamma akuutitsiffiusunik pilersitsinissamut sungiusaasut suleriaasii ilaasortanik nutaanik toqqissisimanartumik tikilluaqqusinissamik, ataatsimoorfimmut akuutitsinermik, aalajangeeqataanissamik, atugarliornermik pitsaaliuinermik, angajoqqaanik aamma sumiiffimmi innuttaasunik suleqateqarnissamik aallussiffiupput. Toqqissisimanermik pilersitsiffiusumik suleriaaseqarnerup taamaattup saniatigut sungiusaasut unammilligassanik arlalinnik aamma nalaataqartarput. Unammilligassat tamakku ilaasortassarsiornissamut aamma ilaasortat ilaasortariinnarnissaannut, isumalluutit killeqarnerannut, sungiusaasutut piginnaasanut aamma angajoqqaat kajumillutik peqataanerannut tunngassuteqarput.

Kapitali 4 misissuinerimi paasisanik eqikkaanermik, kiisalu tassunga atatillugu sungiusaasup atuuffianut tunngatillugu ataqatigiissitsinermik imaqarpoq. Nalunaarusiamut naggasiutigalugu meeqqanut timersornikkut ataatsimoorfinnik akuutitsiffiusunik suliaqaqqinnissami eqqumaffigisassat pingaarutillit tikkuussissutigineqarput.

1 Tunuliaqutaq aamma siunertaq

Tunuliaqutaq

Kalaallit Nunaanni meeqqat aamma inuusuttut arlalissuit atugarissaarnikkut unammilligassanik nalaataqartarput. Tamanna ilaatigut inuunerup pitsaassusiata appariartorneratigut, saniatigullu pimmatiginnittarnerup qaffakkiartorlunilu annertuup pisarneratigut (Niclasen et al., 2024) kiisalu peroriartornermi atukkatigut artukkerneqartarnerup annertuneratigut takuneqarsinnaavoq (Ottendahl et al., 2021). Innuttaasut peqqissuunissaannik nuna tamakkerlugu suliniut Inuuneritta III aallaavigalugu meeqqat ulluinnarni inuunerminni pitsaasumik inuuneqarsinnaanissaasa periarfissaqarnissaannik nakussasaanissaq ukiuni kingullerni aallunneqarpoq. Innuttaasut peqqissuunissaannik suliniummi naleqqat pingaarutillit tassaapput, meeqqat tamarmik eqqarsartaatsimikkut peqqissuullutik pitsaasumik inuuneqassasut, aamma ataatsimoorfinnik peqqinnartunik aamma akuutitsiffiusunik atuisinnaanissaminnik periarfissaqassasut; meeqqat tamarmik peqqinnartumik inooriaaseqarlutik meeraassasut, aamma meeqqat tamarmik toqqissimanartumik aamma pitsaasunik atugaqarlutik peroriartussasut (Naalakkersuisut, 2020).

Atugarissaarneq pillugu ilisimatusarnerup iluani timersorneq, aamma meeqqat inuunerisa pitsaassusiannut tunngatillugu timersornikkut ataatsimoorfiit pingaarutaat (Eske et al., 2020, Dalgas and Keutzmann, 2022) kiisalu inersimasunit peqataaffigineqartumik meeqqat timersornikkut aqqissuussamik sammisaqartitsinernut peqataanissaasa pingaaruteqassusiat ukiuni kingullerni aallunneqaleriarporpoq (Kjeld et al., 2021). Meeqqat timersornermut peqataanerat pillugu nunat tamalaat akornanni ilisimatusarnerup takutippaa, sunngiffimmi peqatigiilluni timersorneq imminut naleqartinnerup aamma inuunerup pitsaassusiata qaffassinnerulersinneqarneratigut, inooqataanermi akuerineqarnikkut aamma nikalloqqajaanermik ersiutit annikinnerulersinneqarnerisigut (Eime et al., 2013) atugarissaarnermik pitsaanerulersitsisinnaasoq.

Issittumiittunut tunngatillugu ilisimatusarnerup takutippaa, peqqissutsimik siuarsaalluni suliaqarnermi kulturimut tunngasut ilanngunneqartarnerat meeqqat aamma inuusuttut akornanni atugarissaarnerup aamma eqqarsartaatsikkut peqqissutsip siuarsarneqarnissaanut pingaaruteqartorujussuusoq. Kulturimut tunngasut, atugarissaarnermut pingaarutillit, assigiinngitsuni pingasuni takuneqarsinnaapput; inummi, ataatsimoorfimmi aamma ilaqutariinni (MacDonald et al., 2013, Ingemann and Larsen, 2018). Assigiinngitsunik taakkunani pingasuni tamani kulturimut tunngasut ilisarnaataat tassaapput, taakku meeqqat inuusuttullu sumiiffimmi inuiaqatigiinni aamma inunni avatangiiserisaminni inooqataanikkut aamma kulturikkut sakkortuumik attuumassuteqartutut misigisimanerannut peqataammata. Ilisimatusarnermi takutinneqarpoq, pingaartumik ataatsimoorfiit maligassiuiinermik pitsaasumik tunngavillit, aamma kinguaariinnit utoqqaanerusunit ilitsersorneqarnermik ilaqartinneqartut issittumi inuusuttut atugarissaarnerannut pitsaasumik sunniuteqartartut (Ingemann and Larsen, 2018).

Kalaallit meerartaat amerlasuut sunngiffiminni sammisaqartarput (Nielsen and Schnohr, 2022), aamma timersornikkut sammisaqartartut affai (49%-it) timersoqatigiiffinni timersortarput (Eske et al., 2020). Taamaalilluni timersoqatigiiffippassuit meeqqat ulluinnarni inuunerannut ilaapput, aamma peqatigiiffinni inersimasut meeqqat atugarissaarnerannut pingaarutilimmik inissisimallutik. Nunani tamalaani ilisimatusarnerup takutippaa, inersimasut kajumissutsiminnik sungiusaasartut timersornikkut ataatsimoorfinni meeqqat inuusuttullu atugarissaarnerannut pingaarutilerujussuusut (Gardner et al., 2016, Super et al., 2017, Swann et al., 2018, Kusier et al., 2024). Tamanna sungiusaasut naleqartitanik, soorlu ileqqorissaarnermik aamma ataqqinninnermik takutitsigaangata meeqqat timersornermik aallutaqarnermikk nuannarinninnerannut, imminnut naleqartinnerunerannut, peqqissutsiminnik pitsaanagerusumik namminneq naliliillutik nalunaaruteqartarnerannut, kiisalu timersornermik unitsitserusunginnerannut pitsaasumik kinguneqartarpoq (Van Hoye et al., 2016). Tamatuma saniatigut sungiusaasut kajumissaarisuunissaat aamma akuutitsisuunissaat pingaaruteqarpoq, tamanna meeqqat timersornermik nuannarinninnerannut, piginnaasaqarlutik misigisimanagerannut, kajumissuseqarluarnissaminnut, iligiittut anersaaqarnerannut aamma imminnut tatiginerannut pitsaasumik kinguneqartarmat (Price and Weiss, 2013).

Kalaallit Nunaanni meeqqanut timersornikkut ataatsimoorfiit aamma pisinnaatittaaffiit pingaaruteqassusiisa aallunneqarneruleriartornerat ilutigalugu suliniut Ataatsimoorluta Aalasa Timersoqatigiit Kattuffiannit aamma UNICEF-imit suleqatigiissutigineqarluni eqqarsaatersuutigineqarlunilu suliarineqarpoq. Suliniummi siunertarineqartoq tassaavoq, meeqqat timersornermut peqataasarnerisa siuarsarneqarnissaat, aamma meeqqat pisinnaatitaaffii aallaavigalugit timersornikkut tunngavissanik toqqissisimanartunik, peqqinnartunik aamma akuutitsiffiusunik pilersitsinissaq (Grønlands Idrætsforbund).

Siunertaq

Nalunaarusiamut matumunnga siunertarineqartoq tassaavoq, Kalaallit Nunanaanni timersornikkut ataatsimoorfinni kajumissutsiminnik sungiusaasartut meeqqanik suliaqarnerminnut atatillugu eqqarsaatersuutaat aamma suleriaasiat pillugit ilisimasalik saqqummiussinissaq. Ilisimasaq taanna Kalaallit Nunaanni meeqqanut timersornikkut ataatsimoorfiit akuutitsiffiusut pilersinnissaannut aamma ineriartorteqqinneqarnissaannut sungiusaasut eqqarsaatersuutigisartagaat aamma suleriaasiat qanoq tapertaasinnaanersut pillugit immikkuullarissumik takutitsillunilu killiffissiuineruvoq. Nalunaarusiami siunnerfigineqartut pingaarnerit tassaapput, Kalaallit Nunaanni sunngiffimmut tunngasutigut aalajangiisartut, aamma timersornermik aamma timersornikkut atortulersuutinik suliaqartut attuumassutillit.

Apeqqutit tulliuuttumi taaneqartut nalunaarusiami akissuteqarfigissavagut:

1. Sungiusaasut meeqqanut tunngatillugu suliaqarnerminni naleqartitaat suuppat?
2. Sungiusaasut meeqqanut tunngatillugu suliaqarnerminni qanoq suleriaaseqarpat, tassunga ilanngullugu pissutsinut meeqqat atugarissaarnerannut, toqqissisimanagerannut aamma akuutinneqarnerannut tunngatillugu?
3. Sungiusaasut suliaqarnissaminnut sunit kajumissuseqalersinneqartarpat?

4. Sungiusaasut meeqqanik suliaqarnerminni nakooqutit aamma aporfissat suut nalaattarpaat?

Atuarnissaanut ilitsersuut

Nalunaarusiaq una suliniutip Ataatsimoorluta Aalasaq nalilersorneqarneranut ilaavoq. Ataatsimoorluta Aalasa Timersoqatigiit Kattuffiata aamma UNICEF Kalaallit Nunaata akornanni suleqatigiilluni suliaavoq. Suliniummi FN-ip Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Isumaqaqatigiissut tunngavigineqarpoq. Paarisa (Kalaallit Nunaanni Isumaginninnermut Aqutsisoqarfimmi pitsaaliuinnermut immikkoortortaq), Qeqqata Kommunia, Innuttaasut Peqqissusiannik Ilisimatusarfik, Kalaallit Nunaata Politiivi, KNI (Kalaallit Nunaanni nioqqutissanik pilersuisut anginersaat) aamma Nordea Fonden suliniummi suleqataallutillu, aningaasaliisuullutillu tapersersuisuupput.

Taanna sungiusaasut suliaqartarnerannik, tassunga ilanngullugit taakku sulinerminni naleqartitaat, sungiusarnissamik pilersaarusiortarnerat, sungiusarnermi aamma peqatigiiffimmi ataatsimoorneq, sungiusaasut sungiusaanissaminnut kajumissusiat, kiisalu meeqqanik suliaqarnermi nakooqutaat aamma unammilligassarisaartagaat pillugit ilisimasaniq imaqarpoq. Siullertut suliummi peruserineqartoq nalunaarusiami nassuiarneqarpoq, tulliatut misissuineri inerniliussat saqqummiunneqarlutik, aamma misissuineri paasisat pingaarnerit eqqumaffigisassatut eqikkarlugit naggasiutigineqarlutik.

2 Periuuseq

Misissuinermit atatillugu timersoqatigiiffinni meeqqanut kajumissutsiminnik sungiusaasunik najoqqutaqarluni itisiliilluni apersuinerit ingerlanneqarput (Kvale and Brinkmann, 2009). Ilisimatusaatigalugu itisiliilluni apersuineq apersorneqartut inuunertik aamma avatangiisertik pillugit isiginninnerannik aamma misigisimanerannik paasinninnissamut periarfissaqalersitsisarpoq (Christensen et al., 2007).

Paasissutissat misilittakkanit tunngavillit timersortartunut sungiusaasunik 16-inik apersuinerinik ilaqarput, taakkulu kalaallit timersornikkut ataatsimoorfiini assigiinngitsuni meeqqanik sungiusaasuupput. Sungiusaasut 29-it 56-illu akornanni ukioqarput, aamma timersuutit assigiinngissutsimikkut siammassissut sinniisuuffigalugit, tassunga ilanngullugit eqaarsaarneq, taekwondo, assammik arsaanneq, isikkamik arsaanneq, sisorarneq, snowboardi, nalunneq aamma Inuit pinnguaataat/Arctic Sport¹. Sungiusaasut illoqarfinneersuupput, Kalaallit Nunaanni kommunini tallimani tamani agguataarsimallutik. Sungiusaasut ilinniagaqarnermikkut assigiinngitsunik tunuliaqutaqarput, aamma timersornikkut assigiinngitsunik tunngaveqarlutik. Tabel 1-i peqataasut ukiuisa aamma suaassusiisa agguataarneqarnerannik takutitsivoq.

Tabeli 1. Paasissutissanik pissarsiffiit suaassusiinut agguataarneqarnerat. N=16

Suaassuseq	Amerlassutsit
Arnaq	9
Angut	7

Misissuinerimi paasissutissanik pissarsiffigineqartut sungiusaasuupput, tamarmik GIF-ip ataani timersoqatigiiffimmi ilasortaallutik. Apersuinerit 17-it 2022-p ingerlanerani ingerlanneqarput. Peqataasoq ataaseq nassuiaatitaqanngitsumik misissuinermit tunuarpoq, tamannalu apersorneqartut 16-iunerannik inerneqarpoq, taakkulu misissueqqissaarnermut tunngavigineqarlutik. Apersuinerit sioqqullugit paasissutissanik pissarsiffigineqartut peqataasunut paasissutissamik saqqummiussiffigineqarput, kingornalu paasissutissanik pissarsiffiit paasissutissinneqareerlutik akuersillutik. Apersuinerit tamarmik online-kkut Microsoft Teams aqqutigalugu, imaluunniit oqarasuaat atorlugu ingerlanneqarput. Suliniut Kalaallit Nunaanni Ilisimatusarnermi lleqqorissaarnissaq pillugu Ataatsimiititaliamit akuerineqarpoq. Sungiusaasut apersorneqartut sungiusaasut amerlanerit sinnerlugit oqaaseqartutut oqaatigineqarsinnaanngillat, tamanna kajumissutsiminnik sungiusaasutut suliaqarnermik saniatigut piffissamik annertunerusumik aamma pilersaarusiornissamik atuiffiusariaqarnera pissutigalugu sungiusaasut peqataanissaminnut nukissaqannginnerusut peqataanissaminnut tunuarsimaarsimanissaat ilimagineqartariaqarmat.

¹ Arctic Sport timersuutaavoq Issittumi, tassunga ilanngullugu Canadami, USA-mi (Alaskami), Kalaallit Nunaanni aamma Ruslandimi nunat inoqqaavinit aallaavilik, timersuutiniq arlalinnik assigiinngitsunik ilalik.

Apersuinerit sammisanut agguataarlugit apersuineriut najoqqutaq tunngavigalugu ingerlanneqarput, taanna misissuinerup siunertaa tunuliaqutaralugu ineriartortinneqarsimalluni. Oqaloqatigiinnerup ingerlanerani apersuisumit aamma apersorneqartumit sammisat allat sammineqarnissaannut ilanngunneqarnissaannullu inissaqartitsilluni apersuineriut najoqqutaq aqqissuunneqarpoq.

Apersuineriut najoqqutami sammisassatut toqqarneqartut tabeli 2-mi takutinneqarput.

Tabeli 2. Apersuineriut najoqqutami sammineqartut.

Sammineqartut	
1	Siulequtsiineq
2	Sungiusaasutut sulineri naleqartitat
3	Sungiusarneriut atatillugu naleqartitat
4	Sungiusarnerup ingerlanneqartarnera
5	Sungiusarneri aamma peqatigiiffimmi ataatsimoorneq
6	Ilaasortanik nutaanik tikilluaqqusisarneq
7	Sungiusaanissamut tunngavissat aamma piginnaasaqarfiit
8	Sungiusaasutut suliaqarneri nakooqutit aamma unammilligassat

Paasissutissanik pitsaasumik pitsaassusilinnik katersuinissamut tunngavissaq tassaavoq, apersuisup toqqissisimanartumik avatangiiseqarnissamik pilersitsisinaanissaa, taamaalilluni apersorneqartoq ammasumik oqaatigerusutaminillu oqaaseqarsinnaaqqullugu (Christensen et al., 2007). Oqaatsit apersuineri pingaarutilimmik inissisimapput, aamma apersuinerup pitsaassusianut pingaaruteqarlutik. Paasissutissanik pissarsiffigineqartut kalaallisut imaluunniit danskisut apersorneqarnissaminnik periarfissinneqarput. Apersuinerit 15-it kalaallisut ingerlanneqarput, apersuinerlu ataaseq danskisut ingerlanneqarluni. Apersuinerit 45 minutsit aamma 120 minutsit akornanni sivilissuseqarput. Apersuinerit tamarmik immiunneqarput, aammalu oqaaserineqartut maleqqissaarlugit allanneqarlutik. Apersuinerit kalaallisut ingerlanneqartut kingorna danskisuunngorlugit nutserneqarput. Apersuinerit pissarsiaavut sammisanut agguataarlugit paasissutissanik suliaqarneri programmi Nvivo (version 1.7.1) atorlugu misissoqqissaarpavut. Kinaassutsimik ersersitsinnginnissaq qulakkeerniarlugu issuaanerit ilanngunneqartut pisariaqarfiisigut aqqissuunneqarput. Taamaalilluni timersuutit, sumiiffiit aqqi, piffissat aamma suaassutsit oqaatigineqartut peerneqarlutik.

Misissueqqissaarnermi periuseq

Misissueqqissaarnermi periuserineqartoq allatanik aaqqissuussamik immikkoortiterinermi aallaaveqarpoq, taanna tassaalluni misissueqqissaarnermut periuseq eqqarsartaatsikkut misigisimasat aallaavigalugit Georgip misissueqqissaarnermut perusia isumassarsiorfigalugu Kristi Malterudimit (Malterud, 2017) suliarineqarsimasoq. Malterudip misissueqqissaarnermut perusia sisamanik immikkoortoqarpoq. Nalunaarusiap matuma suliarineranut atatillugu siullertut apersuinernit pissarsiarineqartut allanneqarnerat kalaallisut aamma danskisut atuaqqissaarneqarput. Taamaaliornikkut paasissutissat pissarsiarineqartut, aamma sammisat ataatsimut isigalugit paasiniarneqarlutik. Immikkoortup aappaani koderigallarnerit suliarineqarput. Koderigallarnerit taakku koderilluni immikkoortitikkani paasissutissat pissarsiarineqartut pingaarutillit immikkoortiterneqarnerannut atorneqarput. Koderinerup ataqatigiinnera qulakkeerniarlugu immikkoortoq taanna ilisimatusartut arlallit suleqatigiinnerisigut suliarineqarpoq (Cornish et al., 2013). Koderinerit paasissutissat pissarsiarineqartut atuaqqissaaqqinneqarneranni allami misissoqqinneqarput. Immikkoortoq 2-mi koderinermi immikkoortiterneqartut pingaarutillit immikkoortut pingajuanni suliarineqarlutillu immikkoortunut ataatsimoortunut immikkoortiterneqarput. Paasissutissat misissoqqissaarneqartut immikkoortumi kingullermi nutaamik nassuiaqqinneqarput.

3 Inerniliussat

Apersuilluni misissuineq sammisanut ukununga agguataarlugu immikkoortumi uani saqqummiunneqarpoq: 1) sungiusaasut sungiusaanissaminnut kajumissusiat, 2) sungiusaasut suleriaasii, aamma 3) sungiusaasut meeqqanik suliaqarnerminni unammilligassaat.

Sungiusaasut sungiusaanissaminnut kajumissusiat

Kapitali una sungiusaasut sungiusaasuunissaminnut kajumissuseqarnertik, aamma naleqartitat kajumissutsiminnut tungaviusut pillugit isummersuutaannik takutitsiffiuvoq.

Timersorneq peroriartuutigalugu

Sungiusaasut amerlasuut namminneq meeraallutik timersornikkut pitsaasumik misilittagaqarnertik tungavigalugu sungiusaasuunissaminnut kajumissuseqarput. Sungiusaasut tunniusimanerat ilaatigut misilittakkaminnik inuiaqatigiinnut tunniusserusunnerannik, aamma namminneq meeraallutik periarfissaqartitaasimanermisut meeqqanut periarfissat assinginik tunniusserusunnerannit pissuteqarpoq:

"[Timersornikkut] misilittagarpassuarma ilaat ingerlateqqittariaqarpakka [kinguaariinnut inuusunnerusunut]. Uagut mikigallaratta kajumissutsiminnik suliaqartut [sungiusaasut] amerlasoorujussuupput. [Timersornikkut aamma kajumissutsimik suliaqarnikkut misilittakkannik] tunniussaqsarinnaanissara ingerlatitseqqinnissaralugu uannut pingaaruteqarpoq." (Sungiusaasoq 7)

Sungiusaasoq alla oqaluttuarpoq, kajumissutsiminik sungiusaalluni suliaqartarnini nammineq meeraalluni pitsaasumik eqqaamasaminik qaffakaatitsiffiusartoq, aamma tamanna inuttut kajumissaataasarluni:

"Nuannersorujussuuvoq [meeqqanut inuusuttunullu sungiusaasuulluni]. Imminut qiviarnartarpoq, meeraanermiillu eqqaamasat utersaartarlutik." (Sungiusaasoq 6)

Meeraanermi timersuummut pikkorissarlunilu ilinniarneq piffissaasoq pitsaasoq sungiusaasoq ataaseq eqqarsaatersorpoq. Meeqqap inuunera tamakkerlugu atuuttumik timersorneq peroriartornermi pitsaasumik sunniuteqartartoq sungiusaasup upperinninnera kajumissutsiminik sungiusaasunngorusunneranut kajumilersitsisuuvoq:

"Meeraanerma nalaani arlaasa ilitsersuussimasuuppannga [timersornermik]. Ilisimalersimasakka atorluartorujussuukka. Siusinnerusukkulli ilisimasimasuugukkit"

immaqa suli pitsaanerusimassagaluarpunga, imaluunniit pitsaanerusunik periarfissaqarlunga peroriartorsimassagaluarlunga, uannullu pingaarutilik tassaavoq, inuusuttut taakku tamatuminnga oqaluttuunneqarlutillu ilinniartinneqarnissaat.”
(Sungiusaasoq 6)

Sungiusaasut allat kajumissutsiminnik suliaqarnissaminnut kajumissuseqarnertik sumiiffimmi sungiusaasunik amigaateqartoqarneranit aallaaveqartoq nassuiarpaat. Sungiusaasut taakku ilaannut kajumilersitsisoq pingaarutilik aamma tassaavoq, namminneq meeraallutik timersornikkut pitsaasumik misilittagaqarnertik kajumissutsiminnik suliaqarnermikkut meerartamik aamma misigissallugu periarfissaqarfigissagaat:

”Uanga nammineq meeraallunga aallartippunga [timersornermik]. Inuusuttunngornissara tikillugu nuannarisorujussuunikuuara. Taamaattumik amigaateqartoqarnera pissutigalugu massakkut sungiusaasuuvunga.” (Sungiusaasoq 13)

”Uanga meeraallunga, inuusuttuullunga imaluunniit inersimasut aallutaqanngisaannarnikuuvunga [timersornermik]. Kisianni meeraara piomagami [timersortarusulluni]. Illoqarfitsinni sungiusaasoqanngilagut, taamaattumillu uanga sungiusaasunngorpunga.” (Sungiusaasoq 4)

Tamatigoortumik aamma kulturikkut perorsarsimassuseq

Sungiusaasunut kajumissuseqartitisoq pingaarutilik alla tassaavoq, meeqqanut tamatigoortumik aamma kulturikkut perorsarsimassusermik tunniusseqataanertik meeqqat timersoqatigiiffiup iluani aamma avataani, aamma inuuneq ataatsimut isigalugu atorsinnaasaannik tunniusseqatagaamik. Sungiusaasut neriuutigivaat, meeqqat sungiusarnermik nalaanni ilinniakkatik inuttut aamma inuiaqatigiinni inooqataasutut nakooqutigitilissagaat:

”Sungiusarnerup avataatigut aamma ulluinnarni inuunermi ilaqtaminnut ikinngutiminnullu, aamma atuarfimmi ilinniartitsisuminnullu pissuserissaarnissaannik oqaluttuunniarsarisarpakka [meeqqat].” (Sungiusaasoq 10)

Peqqinnartumik inooriaaseqarneq, aamma pissuserissaarneq meeqqanut ingerlateqqissallugu perorsarsimassutsikkut pingaarutilittut sungiusaasunit arlalinnit isigineqarpoq:

”Peqqinnartumik inooriaaseqarnermik, nuannaarnermik, ataatsimoornermik, ineriartornermik, timersornermik aammali inuuttut, kiisalu iligiiaarluni timersornermik meeqqat aqutissiuunneqarnissaat [pingaaruteqarpoq].” (Sungiusaasoq 9)

”Timersorneq tassaavoq pissuserissaarnermik takutitsiffiususaaq. Timersorfimmiit ingerlagutta taava pitsaanngitsumik pissusilersorluta aallartissanngilagut. Timersorfimmi pisut nassarlugit ingerlassanngilagut, aamma ajornartorsiutit nuanninngitsullu nassarnagit maanggaanniit ingerlassaagut.” (Sungiusaasoq 16)

Kulturikkut naleqartitat timersorneq aqutigalugu sammineqartartut sungiusaasoq ataaseq oqaluttuarpoq, taamaaliornikkut Inuit inooriaasitoqaat attatiinneqassamat:

”Kalaallit aamma naggueqatigiit Inuit inooriaasitoqaannik ilaqartorujussuummat [timersuutip] attatiinnarneqarnissaa uannut pingaaruteqarpoq. Kulturitta attatiinnarneqarnissaanut peqataarusuppunga [aamma tapertaarusullunga]. Taamaattumik uannut [sungiusaasuunissaq] pingaaruteqarpoq.” (Sungiusaasoq 4)

Meeqqat ineriartornerat aamma atugarissaarnerat

Meeqqat ineriartornerat takusinnaallugu tapertaaffigalugulu sungiusaasut amerlanerit sungiusaasuunissaminnik kajumissuseqarnerminnut pissutigivaat. Ineriartorneq oqaluuserigaangamikku tamanna meeqqat timimikkut alliarortnerannut, eqqarsartaatsimikkut ineriartornerannut, soorlu aallussisinnaanerup pitsaanerulerneranut, aamma inooqataanermi piginnaasaqarnerulernerannut, tassunga ilanngullugu imminnut sunniiveqatigiittarnerannut meeqqat peqatigineranni takusinnaasartagaannut tunngassuteqarput:

” [Meeqqat] piginnaasaat teknikkiallu ineriartulersoq takusinnaaleraangakku, aamma ineriartortutut ikkaangata [sungiusaasutut] ingerlaannarnissaannik kajumissusera annerulersarpoq.” (Sungiusaasoq 10)

Timikkut ineriartornerup aallunneqarnissaa pingaaruteqartoq sungiusaasoq alla isumaqarpoq, tamanna meeqqat sungiusarnermut takkuttuarnissaminnik kajumissuseqarnissaannut pissutaaqataasarmat. Ineriartornerup amigaataanera meeqqat nuannarinnikkunnaarlutik sungiusartarnerminnik unitsitsinerannik kinguneqarsinnaavoq. Meeqqat timimikkut ineriartornerat timersornikkut angusaqarnermik kinguneqarnissaa sungiusaasut ilarpaaluinut pingaaruteqarpoq:

”Anguniagassara tulleq annertunerugunarpoq, tassalu taakku [meeqqat] timersuutininik taakkuninnga ingerlatsiinnarnissaat, aamma neriuppunga timersuutip taassuma iluani annertunerusumik siunissami angusaqarsinnaajumaartut.” (Sungiusaasoq 2)

Timikkut piginnaasat ineriartortinnissaannut sungiusaasut ilaat aalajangersimalluinnartunik anguniagaqarput, soorlu assersuutigalugu meeqqat ulluinnarni inuunerminni ajutoornermik pisoqassagaluarpat imminnut annaassinnaanissaannut tunngatillugu:

” [Meeqqat] immamut nakkassagaluarunik immamit qanoq qaqisinnaanersut ilinniutissaallugit aamma pingaaruteqarpoq. Assersuutigalugu immamut pissinnissaannik, aamma namminneq qaqisinnaanissaannik ilinniartillugit, misilillugulu nammineertillugit. [Anguniagaq tassaavoq] imminnut ikiorsinnaanerisa ineriartortinnissaat.” (Sungiusaasoq 8)

Meeqqap ineriartornerata saniatigut meeqqat eqqarsartaatsimikkut ineriartornerat, imminnut tatiginerat aamma imminnut naleqartinnerat ineriartortissallugit sungiusaasunut aamma pingaaruteqarput. Meeqqat sungiusarnerminni namminneq anguniagassatut siunniussatik angugaangamikkit timersornerup meeqqat sapinngitsutut aamma iluatsilluartutut misigisimalersittarai sungiusaasut isumaqarput:

"Meeqqat aamma inuusuttut imminnut tatiginerisa aamma imminnut naleqartinnerisa siuarsarnissaat sungiusaasutut uanga naleqartitaraara, tamanna taakku ineriartornerannut pingaaruteqarluinnarmat." (Sungiusaasoq 4)

Timersorneq meeqqat eqqarsartaatsimikkut peqqissusiannik, piumassusiannik aamma sanngiisuujunissaannik ineriartortitseqataasartoq sungiusaasup ataatsip eqqarsaatersuutigivaa, tamannalu siunissaannut aamma sunniuteqarsinnaalluni, soorlu ilinniakkamik naammassinninnissamut:

"Ilikkarsimasakka nuannaarutigalugu ingerlateqqikkusuppakka, ikiuerusussusera taakku ineriartornerannut tapertaasinnaammat, taamalu siunissami ilinniagaqalerumaarnissaannut iluaqutaasinnaalluni." (Sungiusaasoq 10)

Meeqqat inooqataanikkut piginnaasaat aamma timersoqatitillu peqatigiittarnerat sungiusaasunit aamma pingartinneqarpoq. Timersoqatigiit akornanni peqatigiinnermi pinnguarneq aamma nuannersumik sungiusarneq meeqqat inooqataanikkut piginnaasaannut nakussassaataasartoq sungiusaasut arlallit isumaqarput:

"Kissasseraangatta amerlanertigut pinnguartarpugut, illaqatigiittarluta, aamma taamaalillutik (meeqqat) akulerukkiartuaalersarput, tunuarsimaarpiarunnaariartortarlutillu." (Sungiusaasoq 13)

Meeqqat timimikkut eqqarsartaatsimikkullu imminnut unammillernissaat, aamma allanut unamminissaq pineqanngitsoq pingaarutilimmik naleqartitaralugu sungiusaasoq ataaseq oqaluttuarpoq. Tassunga atatillugu timersuummut kisimi tunnganngitsoq, aammali ataatsimut isigalugu naleqartitaasoq sungiusaasup meeqqanut ingerlateqqikkusullugu oqaluttuarpoq:

"Timersuummut tunngatillugu, aamma timersuutip avataatigut meeqqat timimikkut eqqarsartaatsimikkullu nakussassarneqarnissaat peqataaffigissallugu uannut pingaaruteqarpoq." (Sungiusaasoq 4)

Timersuummut tunngatillugu meeqqat illup iluani imaluunniit silami timersornersut apeqqutaatillugu pitsaasumik timersornissamik pilersitsinissamut tunngavissat assigiinngitsuusut sungiusaasoq ataaseq oqaluttuarpoq. Silami sammisaqarneq kiffaanngissuseqarnarnerusoq sungiusaasoq nassuiaavoq, tamanna aalanissamut amerlanerusunik periarfissaqartitsimmat, aamma meeqqat aalajangersimasumik sammisaqartussatut killilersugaaneq ajorlutik. Silami timersornikkut killilersugaannginneq meeqqat pitsaanerusumik ineriartorfissaattut isigineqarpoq:

"Timersortarferujussuarmut assersuutigalugu iseraangatta taava malittarisassaqartarpoq, kisianni silamiikkaangatta malittarisassat taakku atorunnaaqqittarput." (Sungiusaasoq 6)

Inuttut pissarsiarineqartartut

Sungiusaasut kajumissutsiminnik sungiusaasuunertik inuttut pissarsiaqaatigisarlugi nassuiaapput. Sungiusaasut sungiusernissamik pilersaaruseriorlutillu sungiusarneq meeqqanut nuannersumik pitsaasumillu ingerlassimagaangamikku sungiusaasuunissamik kajumissusiat nakussassarneqartarpoq:

"Assersuutigalugu pitsaasumik sungiusarsimagaangatta, imaluunniit nuannisarsimagaangatta taava naammassigaangatta iluarisimaarnartartoq malunnartorujussuusarpoq. Angusaqarsimasutut misigisimanartarpoq. Taakku [meeqqat] nuannisartinnissaat pineqarpoq, sunniuteqaqataatillugit, aamma ataatsimoorfimmuut ilaasutut misigisimatillugit." (Sungiusaasoq 17)

Tamatuma saniatigut ilisarisimasartaajortorlunilu nutaanik ikinngutitaartorsinnaneq kajumissutsimik sungiusaasuunermi pitsaaqutit ilagigaat peqataasut erseqqissarpaat:

"Ineriartortut takusinnaallugit; angusaqarusuttut, taava uanga nammineq inuttut pissarsissutigingaatsiartarpara, aamma ilisarisimalikkat amerlanerulersarput. Tunniussaqaarsimalluni [allanngueqataalluni] takusinnaallugu nuannersumik misigisitsisarpoq." (Sungiusaasoq 7)

Allanut iluaqutaalluni misigisimaneq inuttut pissarsiaqarnartuusooq sungiusaasup ataatsip nassuiarpaat:

"Ulloq naallugu allaffimmeereersimallunga qasusarpunga, kisianni meeqqat timersortarfimmi sungiusareeraangakkit nukissaqaleqqittutut misigisimasarpunga, meeqqat pitsaasumik tunniussaqaarsinnaanerit annertungaarmat. Nuannersuupput, aamma silarsuaat allaanerujussuuvoq, tamatumunngalu pissarsinartorujussuarmik akuutittarluta." (Sungiusaasoq 4)

Sumiiffimmi inuiaqatigiinni maligassiuisuuneq

Sungiusaasut timersornerup iluani, aammali sumiiffimmi inuiaqatigiit ataatsimut isigalugit meeqqanut pingaarutilimmik maligassiuisuusutut imminnut isigipput. Pitsaasumik maligassiuisuunissartik, peqqinnartumik inuuneqarnissamik aamma timersornikkut sammisassaqaartitsinernut eqeersimaartumik peqataanisamik isummersuisuunissartik anguniartarlugu. Tamanna meeqqat inuusuttullu aanngajaarniutinik ingalassimanninniarnissaat, aamma ajoqusiisumik pissusilersuutit allat pillugit oqaaseqaraangata ersarilluinnartumik oqaatigineqartarpoq. Sungiusaasut tassunga atatillugu namminneq tatiginassusertik aamma aalaakkaasumik pissuseqarnissap pingaaruteqassusia aamma isummerfigivaat. Toqqissimanermik aamma tapersersuinerimik pilersitsinissaq sungiusaasunut pingaaruteqarluinnarpoq, taamaaliornikkut meeqqat pingaartinneqartutut aamma eqeersimaarlutik peqataanissaminnik kaammattorneqartutut misigisimalersillugit. Pitsaasumik sunniuteqarluartumik maligassiuisuunissamik tunniusimaneq tamanna timersornerup avataani aamma atuuppoq, sungiusaasut meeqqanit nuannaartunit, aamma tullissaanik sungiusarnissamut qilanaartunit amerlasuutigut naapinneqartarlutik, tamannalu meeqqat inuuneranni pingaarutilimmik inissisimanerannut uppersarsaataavoq.

Maligassiuisutut inissisimanissap pingaaruteqassusia sungiusaasup ataatsip nassuiarpaat:

"Meeqqanut sapinngisannik maligassiuisuuniarsarivunga. Meeqqanut maligassiuisuunissaq uannut pingaaruteqarpoq." (Sungiusaasoq 2)

Aanngajaarniutininik atuinnermut, aamma peqqissutsimik akornusiisunut allanut taarsiullugu peqqinnartumik timersornikkut sammisassaqaartitsineranut peqataanerup peqqinnartuusinnaanera meeqqanut timersoqatigiiffinniittunut, aammali sumiiffimmi inuiaqatigiit akornanniittunut takutissallugu pingaartuusoq sungiusaasut ilaat isumaqarput:

"Meeqqat inuusuttullu sammisassaqaartinneqarnissaat, aamma aanngajaarniutininut allanullu saannginnissaat pingaarnerpaasoq malugisarpara." (Sungiusaasoq 13)

Meeqqanik tatigineqarsinnaallunilu naatsorsuutigineqarsinnaanissaq sungiusaasunit aamma pingaartinneqarpoq:

"Tamatigit aalajaatsuunissaq uannut pingaaruteqartorujussuuvoq. Napparsimangikkaangama amerlanertigit, immaqa 98 %-iini, takkuttarpunga. Taamaattumik meerarpassuit takkuttarput, nalunnginnamikku tamaaniittunga, aamma takkuttuaannartunga." (Sungiusaasoq 9)

Meeqqat namminerminik tatiginninnertik pissutigalugu meerarpassuit sapaatit akunnerisa naanerini sungiusariartartut sungiusaasoq ataaseq nassuiaavoq. Meeqqat timersornerminnik iluarisimaarinninnerannik tamanna takutitsisusooq sungiusaasumut isumaqarpoq, aammali angerlarsimaffimmini immaqa tapersersorneqarnissamik aamma aalaakkaasuunissamik amigaateqarneq pissutaasarunarluni:

"Meeqqat 50-60-it missaanniittut arfininngornermi ullaat tamaasa takkuttarput. Taakaniikkaangama taava naluneq ajorpara takkutissasut. Taakaniissasunga 100 %-imik ilimagisarpaat. Taamaattumik aalajaatsuunissaq tatiginartuunissarlu uannut pingaaruteqartorujussuupput. Aamma meerarpassuit angerlarsimaffimminnit tapersersersorneqarpiarnatik misigisimasarput, ineriartormerminnilu uannut qanillilluinnartarlutik." (Sungiusaasoq 9)

Sungiusaasut suleriaasii

Sungiusaasut suleriaasii pillugit inerniliussat immikkoortumi uani saqqummiunneqassapput.

Toqqissisimaneq

Ataatsimut isigalugu meeqqanik pinerliisimanginnermut uppersaasatit atuutilersinneqarnissaannik Timersoqatigiiffiit Kattuffiata piumasaqaateqarnermigut meeqqat toqqissimanissaasa eqqumaffigineqarnissaat pilersikkaa sungiusaasut arlallit oqaatigivaat. Piumasaqaatip sungiusaasutut atuuffimmini toqqissisimalersikkaatik, aamma angajoqqaanik meeqqanillu toqqissimalersitsisoq arlallit oqaatigivaat:

"Toqqissisimanissaq Timersoqatigiit Kattuffiannit eqqumaffigineqalerpoq. Meeqqanik pinerliisimanginnermut uppersaateqarnissaq sungiusaasunut piumasaqaataasalernikuuvoq, taamaalillunilu ilaasortanik toqqissisimalersitsilluni." (Sungiusaasoq 10)

Ilaasortanik nutaanik tikilluaqqusisarneq sungiusaasunit amerlasuunit eqqumaffigineqarpoq, ilaasortat nutaat tamarmik tikilluaqqusaasutut aamma pitsaasumik aallartinnissaat qulakkeerusullugu kissaatigamikku.

Tikilluaqqusineq assigiinngitsumik pisinnaavoq, aamma timersuummi sulerisoqartarneranik, kiisalu sungiusarneq qanoq aamma qaqugukkut ingerlanneqartarnerisut pillugit ilisarititsinertut sungiusaasunut amerlanerusunut nassataqartarluni. Tikilluaqqusinerup saniatigut sungiusaasup timersoqataasullu ilisaritinneqarnerannik sungiusaasut amerlasuut tikilluaqqusisarput:

"Toqqissisimanissaat [ilaasortat nutaat] anguniarlugu imminut ilisaritittarpunga, ilaannikkullu assammillugilluunniit 'high five'-rtarpakka. Iloqqasunngorluta issaannginnitsinni susoqassanersoq aamma nassuiaattarpakka." (Sungiusaasoq 17)

Timersoqatigiiffimmut ilaasortanik nutaanik takkuttoqaraangat tulleriaalluni aqqit taagornerisigut timersoqatigisassanut allanut imminut ilisaritittoqartartoq sungiusaasut arlallit oqaatigivaat:

"Tikilluaqqusinermi tamarmik [meeqqat] atitik taasarpaat, imminnullu ilisaritillutik. Aamma meeqqat 20-t akornanni nutaaq ataasiinnaagaluarpalluunniit, sinnerilu imminnut ilisarismagaluarunilluunniit atitik nutaamut taasarpaat. Taamaaliornikkut imminnut ilisarismanerulerlutillu nutaartaat tikilluaqqusaasutut misigisimassaaq." (Sungiusaasoq 2)

Ilaasortanik nutaanik tikilluaqqusinermit atatillugu sungiusarnermut peqataallutik misiliinissamik neqerooruteqartarlutik sungiusaasut ilaat nassuiaapput. Meeqqat taamaalillutik timersummik misiliinissaminut periarfissaqarlutillu timersoqatigiiffimmut ilaasortanngorusunnerlutik nalilersinnaavaat:

"Allattoqaraangat akisarpakka nuannarinerlugu paasinierlugu ilaasortanngunngikkaluarlutik pingasoriarlutik peqataasinnaasut. Takkukkaangata soorunami imminut ilisaritittarpunga, susoqarnissaanillu oqaluttuuttarlugit. Qanoq innersut aperisarpakka, angajoqqaavinullu ingerlateqqittarlugu. Ilaasortanngorusukkunik immersorneqarsinnaasumik linkeqarpoq." (Sungiusaasoq 17)

Qaammatini marlunni misiliinissamik aallartitsisimallutik sungiusaasoq alla nassuiaavoq, timersoqatigiiffimmi toqqissisimaneq aamma timersuummik iluarisimaarinninneq aallartinnermi pingaaruteqarmata. Meeraq timersoqatigiiffimmut ilaasortaanissaminut piareertutut misigisimaguni ilaasortanngorsinnaavoq:

"Tikilluaqquneqartarput, aamma assersuutigalugu qaammatini marlunni misiliinissaminnik periarfissinneqartarput. Nuannarigaangamikku ilaasortanngortarput. Takkunnermi siullermi ilaasortanngornissaq, aamma akiliinissaq timersoqatigiiffiit ilaasa piumasarisarpaat. Meeqqap nuannariguniuk aatsaat ilaasortanngornissaa uannut pingaaruteqarpoq." (Sungiusaasoq 9)

Ilaasortat nutaat ataatsimoorfimmut akuutilernissaat, ilaatigut inussiarnisaarneq aamma kajumissaarineq aqqutigalugit, pingaaruteqartoq sungiusaasut arlallit oqaatigivaat:

"Inuk [ilaasortaq nutaaq] inussiarnisaarfigissallugu, akuutissallugit, kissaatigisaminnik oqaatigisaqaraangata tusarnaassallugit, kiisalu ittuulaarpata kajumissaassallugit [uannut pingaaruteqarpoq]." (Sungiusaasoq 3)

Tikilluaqqusineq toqqissisimanartooq sungiusaasunut aamma tassaavoq sungiusarnerup nalaani ilaasortaq nutaaq, aamma taassuma piginnaasai eqqarsaatigissallugit, taamaaliornikkut timersoqatigisanut allanut ataqatigiissinneqassammata. Ilaasortat nutaat timersoqatigisanut ataatsimoortunut akuulersinnissaat pingaaruteqarpoq:

"Ilaasortat nutaat tikilluaqquneqarluartarnerat nalinginnaasuvoq. Nutaamik takkuttoqaraangat, taava maluginiartarpara allamik [timersoqatigisat akornanni] naligisaqarnersoq. Taamaalioreeraangama peqatissaannik nassaassuttarpakka." (Sungiusaasoq 6)

Timersornikkut ataatsimoorfimmud ilanngutitsineq

Sungiusaasut ataatsimoornermut tunngatillugu qanoq suleriaaseqarnerisut aperineqaraangamik meeqqat ataatsimoornermut ilaasutut misigisimanissaat pingaartuusoq amerlanerit akissutigisarpaat. Ataatsimoornermik pilersitsiniarluni suliaqarnerup ataatsimoornermut atatillugu meeqqat ataasiakkaat aamma ataatsimoortuni peqataasut tamaasa aallunneqarnissaannik sungiusaasunut kinguneqartarpoq.

Ataatsimoorneq ataatsimut isigalugu inuiaqatigiinni aallunneqartoq, aamma namminneq timersoqatigiiffimminni meeqqanik sungiusaagaangamik ataatsimoornerup aallunneqarnissaa eqqussimallugu sungiusaasut oqaatigivaat. Meeqqat timimikkut eqqarsartaatsimikkullu ajunngitsumik ingerlanissaasa saniatigut akunnerminni ajunngitsumik ingerlanissaat sungiusaasunut amerlasuunut pingaaruteqarpoq. Tamanna sungiusarnerup ingerlanneqarnerata nalaani, aammali avataani pisunut tunngavoq. Allat ingerlalluarnerannik nuannaarutiginnissinnaaneq meeqqat aamma piginnaaneqarfigigaat sungiusaasup ataatsip oqaatigivaa:

"Taakku [meeqqat], nr. 1-nngortut aamma nr. 2-nngortut ataatsimoorlutik nuannaaqatigiittarnerat nalinginnaasorujussuuvooq. Imminnut eqitaartarput, aamma 2-nngortut ujamminnaattaatik peerneq ajorpaat." (Sungiusaasoq 6)

Meeqqat assigiinngitsunik misigisaqarsimallutik sungiusarnermut takkuttarnerisa akuersaarnissaata pingaaruteqassusia sungiusaasut ilaasa oqaatigivaat. Ataatsimut isigalugu meerarpassuit ajunngitsumik inuuneqartut, meeqqalli ilaat unammilligassaqartut sungiusaasut oqaluttuarput. Meeqqat qanorluunniit ikkaluarunik sungiusarnermi ataatsimoornermut peqataanerisa takutinnissaat, tamatumani sungiusaasoq tapersersortigalugu akunnerminni imminnut paareqatigiinnissaat pingaaruteqartoq taakku isumaqarput:

"Ingerlalluortorpassuarnik meerartaqarpugut. Aamma unammilligassalinnik, imaluunniit unammilligassaqarsimasunik meerartaqarpugut. Meerartavut amerlanertigut peqatigiillaqqissuusut isumaqarpunga. Pingaarnepaasormi tassaavoq sungiusarnermi inuttut ataqatigiinneq." (Sungiusaasoq 15)

Peqatigiinneq namminermini ataatsimoornermik pilersitsisartoq, aamma meeqqat sionratigut imminnut ilisarimanngikkaluarlutilluunniit imminnut ilisarimasigaluaangamik ikinngutigiiinneq pilersartoq sungiusaasup ataatsip oqaluttuarivaa. Angajoqqaat meeqqatik sungiusaraangata peqataasarnerat pissutigalugit ataatsimoornermut ilaasut aamma oqaatigineqarput:

”Ataatsimoornermut peqataareerpugut. Taakku [meeqqat] aamma imminnut ilisarimanngikkaluarlutik akunnerminni ikinngutigeereerput. Sungiusaraangamik peqatigiittarput, angajoqqaat aamma peqataasarput.” (Sungiusaasoq 8)

Ersarissuunissaq aamma kikkulluunniit sungiusarnermut peqataasinnaatitaanerisa eqqumaffigineqarnisaat sungiusaasut pingaartippaat. Pinnguarneq atorlugu sungiusarnissaq, aamma sungiusarnermi nuannisarnissamik qitiutitsineq ataatsimoornermut nakussassaaticigissallugu pitsaasuusoq sungiusaasut arlallit oqaatigivaat:

”Pinnguarluta sungiusartarpugut, aamma assersuutigalugu attortaalluta, imaluunniit pinnguaatit allat atorlugit kissassertarluta.” (Sungiusaasoq 2)

Timersoqatigiit ataatsimut isigalugit sunniivigeqatigiittarnerat, aamma meeqqat ataasiakkaat inuttut kinaassusiat qanoq ittuunersoq sungiusaasut ilaasa qitiutippaat. Sungiusarnerup toqqissisimanartuunissaa anguniarlugu timersoqatigiinnik, peqataasunut ataasiakkaanut tulluurtunik, pilersitsinissartik anguniarsarisarpaat:

”Meeqqat qanoq ingerlanersut, aamma ataatsimoornermut sorlernerit inissinneqarnersut aalluttorujussuusarpara. Ataatsimoornermut, imaluunniit iligiinnut allanut nuuttussanngorerit tamaasa ilisarititseqatigiittarpuq, taamaalilluta ataatsimoornermut sorlernerit ingerlalluarsinnaanersut ilisimaniassagatsigu.” (Sungiusaasoq 15)

Timersornikkut ataatsimoorfinnut akuutitsineq sungiusaasutut timersornermut aamma sungiusarnermut tunngasut avataatigut allatigut tapertaanermik sungiusaasut ilaannut aamma tunngassuteqarpoq. Tamanna nammineq toqqarneqarsimasinnaavoq, aammali soorlu pimmatiginninnermik imaluunniit atugarliuutigalugu ajornartorsiutigineqartunik tusaanngitsuusaarlugillu isiginngitsuusaaginnarneqarsinnaanngitsunik timersoqatigiiffimmi pisoqarsinnaalluni:

”Suliassattut takorloorsimanngisannik nalinginnaasuunngitsorujussuarnik [sungiusaasutut] suliqaqartarpunga. Sungiusaasutut suliqaqarnera killeqanngilaq, aamma timersornermut tunngasuinnaanngitsunik suliqaqartarpugut. Sungiusaasutut suliassattut nalinginnaasumik isigineqarsinnaanngitsunik iliuuseqarfigineqartariaqartunik amerlasuunik suliqaqarsinaasarpunga.” (Sungiusaasoq 9)

Attaveqatigiinneq aamma aalajangeeqataaneq

Timersornikkut toqqissisimaneq pilersissinnaajumallugu sungiusaasup aamma meeqqat akornanni attaveqatigiinneq pingaaruteqartoq sungiusaasut amerlanerit isumaqarput. Pingaartumik meeqqat sungiusarnermi sungiusaatiniq nutaanik ilinniarnissaannut tunngassuteqarluni.

Attaveqaqatigiinnerup nassatarisaanik ilikkariartornerup ingerlanerani sungiusaasut meeqqanut siunnersuillutillu peqateqartarput:

"Assersuutigalugu takkutinnngitsoornissaat [meeqqat] mianersuutigissagipput oqaatiginikuuara. Siunnersussavagut, ilagissavagut, aamma kisimiitissanngilavut, aallaqqaataaniit toqqissisimanermik misigisimatillugit." (Sungiusaasoq 12)

Sungiusaasut meeqqallu akornanni attaveqaqatigiinneq qanoq ittuunersoq assigiinngilaq. Meeqqat ataasiakkaarlugit oqaloqatigineqartannginnissaat, timersoqatigiinnulli peqataasut ataatsimoortillugit oqaloqatigineqartarnissaasa pingaaruteqassusiat sungiusaasut ilaasa erseqqissarpaat. Meeqqat imminnut piunaffigisorujussuusarnerat aamma angusaqarujussuarusuttarnerat ilaasa misilittagaqarfigivaat, taamaattumillu meeqqat ataasiakkaarlugit oqaloqatigisarnissaat, aamma tamatumunnga eqqissisimasumik pissuseqarfiginissaat pingaarutilittut isumaqarfigalugu:

"Ataatsimoortillugit oqaloqatigineq ajorpavut. Ataasiakkaarlugit oqaloqatigisarpavut. Sungiusarnermi arlaat ulluluppat, imaluunniit arlaat imminnut sakkortuumik pissusilersorfigeqatigiippata eqqumaffigisorujussuusarpavut, aammalu eqqissisimasumik [akuusut] oqaloqatigiuaannartarlutigit." (Sungiusaasoq 6)

Meeqqat sungiusarnermi angusaqarnissaannut, aamma annertunerusumik iliuuseqarnissaminnut sapiissuseqarnerulernissaat anguniarlugu nersualarineq atorlugu sungiusaasut ilaat ilitersuisarput. Meeqqat assigiinngitsuusut, aamma nersualaartinnissaq assigiinngitsumik pisariaqartittaraat sungiusaasoq ataaseq oqaluttuarpoq. Ilaat ittuulersinnaammata allat tusaatinnagit ataasiakkaatut nersualarneqassapput, allat meeqqat allat tusaasut nersualarneqarnissartik pisariaqartittarlugu:

"Takkunnerat pissutigalugu aamma nersualaartarpakka. Pingaartumik arfininngornermi ullaakkut assersuutigalugu ima oqarfigisarpakka: Meeqqat, qujanaq isikkamik arsarnermut arfininngornermi ullaakkut sungiusariarlusi takkukkassi." (Sungiusaasoq 9)

"Assersuutigalugu meeqqanut tamanut oqaatsit assigiit oqaatigineqarsinnaanngillat. Ilaai ittuulinnginniassammata allat tusaatinnagit oqartoqarsinnaavoq pikkorisut. Ilaallu allat tusaatillugit nersualarneqarnissartik pisariaqartittarpaat, tulluusimaarutigerujussuortarlugulu" (Sungiusaasoq 1)

Meeqqat teknikkii sungiusaasup ataatsip videoliarisarpai, pitsaaneruseqarnissaq qanoq sungiusarneqarsinnaanersoq meeqqanut oqaloqatigiissutigisinnaajumallugu. Oqaatsitigut isornartorsiuneq ajuallaatigineqarsinnaammata video atorlugu aqqiissuteqarneq isumassarsiarisimavaa:

"Immitsinnut isornartorsiorujussuarsinnaasaratta videoliorsinnaanermik periarfissaq taamaammata atorluaannarpara. Taamaaliornikkut sukkasuumik ineriartorsinnaapput, taamaanngippat imminnut eqqumaffigisorujussuannorsinnaagamik" (Sungiusaasoq 6)

Meeqqat aalajangigassanut namminerminnut tunngassutilinnut aalajangeeqataasarnissaat sungiusaasut ilaasa aalluppaat. Tamanna ilaatigut tassaasinnaavoq sungiusarnermi susoqarpiarnissaa pillugu oqaloqatiginerisigut:

"Sungiusarnerup nalaani aperisarpakka [meeqqat]: Tullianik sorusuppisi? Tullianik sungiusarnissatsinnut suna sungiusarusuppisiuk? Sungiusartakkakka taama paasiniaaffigisarpakka." (Sungiusaasoq 13)

Meeqqanut attaveqarneq pitsaasoq pilersinniarlugu, kiisalu soqutinninneq takutinniarlugu sungiusarnermut tunngasuinnaanngitsunik oqaloqatigisarlugit allat oqaatigivaat, assersuutigalugu sulersarnerisut, imaluunniit timersornerup avataatigut kikkut ilagisimaneraat pillugit. Timersornerup avataatigut pisartut assigiinngitsut pillugit angajoqqaat oqaloqatiginerisigut peqataatinnissaat aamma pingaaruteqartoq sungiusaasup ataatsip erseqqissarpaa, meeqqalli qitiusarput:

"Sapaatip akunnerata naanerani sulerivisi? Sunik pilersaaruteqarpisi? Angajoqqaat aamma peqataasarput, ilaannikkooriarlungalu angajoqqaat oqaloqatigisarpakka. Meeqqat soorunami oqaloqatigisarpakka, uanga 'meeraatigigakkit." (Sungiusaasoq 8)

Atugarliornissamik pitsaaliuineq

Meeqqat atugarissaarnissaat eqqumaffigalugu, aamma assigiinngitsunik annertussusilimmik iliuuseqarfiginartarlugu sungiusaasut nassuiaapput. Qinnagaraaneq pimmatiginninnerlu assigiinngitsunik annertussusilik, aamma assigiinngitsunik iliuuseqarfigisartik sungiusaasut arlallit misigisaqarfigisimavaat. Susoqarsimanera pillugu meeqqat oqaluttuarterinnerisigut ilaat oqaloqatigiinnermik pilersitsisarput. Pissuserissaarnissap pingaaruteqassusia, aamma meeqqat peqatigiikkaangamik imminnut qanoq pissuseqarfiginissaannut tunngasut oqaloqatigiissutigisarlugit:

"Arlaat imminnut kamaassimasut paasigaangakku, imaluunniit sungiusarnerup nalaani qinnagaraarisoqarsimagaangat ataatsimoortittarpakka nassuiaallugillu taamaaliussanngitsut [qinnagaraarissanngitsut]. Taamaaliorsimasunut ataasiakkaanut kisiat oqaatigineq ajorpara, timersoqatigiittunullu tamanut oqaatigisarlugu". (Sungiusaasoq 7)

Pimmatiginnittarnerup pitsaaliorneqarnissaa meeqqat eqqumaffigalugulu aallukkaat sungiusaasoq ataaseq nassuiaavoq:

"Ilaasa [meeqqat] ima ilikkarsimatigivaat, aperigaangama: 'Maaniikkaangattamaanna qanoq iliortartugut?', taava nappaasarput, tamaallu oqaluttuarisarlugu; immitsinnut qinnagaraarutissanngitsugut imaluunniit pimmatiginnissanngitsugut, nuannisassasugut". (Sungiusaasoq 3)

Sungiusaasut pisuni namminneq iluarsiiiffigissallugit piginnaasaqarfiginngisaminni meeqqat sakkortuumik pissusilersorlutik qisuariartartut qanoq periuseqarfigissanerlugit ilaasa aamma ilikkarsimavaat:

"Meeqqat sakkortuumik qisuariaraangata qanoq qisuariarfigissallugit ilikkarnikuuara. Qanoq iliornissap nalunera pissutigalugu iliuusissaqanngitsutut misigisimanalaartarpoq. Taava kisianni taamaaliortoq ornittarpara oqarfigalugulu: 'Tupakkavit taama qisuariarputit', oqarfigiinnarnagu taamaaliortoqarneq ajortoq. Taamaaliornikkut paasineqartutut misigisimasarput." (Sungiusaasoq 3)

Meeqqat allanik immikkoortitsisartut oqaloqatiginerisigut, aamma angajoqqaat oqaloqatigiumallugit aggersarnerisigut immikkortitsinerit aamma qinngasaarinerit sungiusaasut amerlanerit akiorniartarpaat. Sungiusaasut naapertorlugit taama pissusilersornerit timersornerup iluani akuerineqarsinnaanngillat, aammalu unitsinneqanngippata sungiusarnermut peqataaqqusiunnaarnermik kinguneqartitsisarneq amerlasuunit atorneqalersimalluni. Akerleriissuteqartoqaraangat, imaluunniit pimmatiginninneq pigaangat susoqarsimanera paasiniarlugu illuatungeriit illugiissillugit tamatigut ilanngutittarlugit sungiusaasoq alla oqaluttuarpoq.

Angajoqqaanik aamma sumiiffimmi innuttaasunik suleqateqarneq

Meeqqanik sungiusaanermi angajoqqaanik imaluunniit aanaakkunnik/aataakkunnik suleqateqarnikkut imaluunniit attaveqarnikkut peqataatitsineq sungiusaasunit arlalinnit atorneqarpoq. Angajoqqaat aamma aanaakkut/aataakkut tapertaanerisa sungiusaaneq ingerlanneqarsinnaalluarnerutittaraat sungiusaasut arlallit oqaatigivaat, aamma taamaalillutik taakku sungiusarnerup nuannersumik avatangiiseqarluni ingerlanneqartarnissaanut peqataasinnaallutik. Angajoqqaat imaluunniit aanaakkut/aataakkut suliassatigut ikiuussinnaappata iluaqutaassagaluartoq ilaasa pingaartippaat:

"Meeqqat kisimik takkunneq ajorput, aammali aanaakkut/ataakkut angajoqqaallu takkuttarput. Oqarfigisarpakka: 'Naatitanik agguerusuppisi?'. Meeqqat naammassigunik [sungiusarlutik] naatitartussapput. Taama ingerlaannalertarpoq, ilaat [angajoqqaat] illumi kaffiliorlutillu naatitanik agguisarlutik. Taamaattumik angajoqqaat ilanngullugit aggersartarpakka, taamaalillunga uanga kisimiissannginnama [sungiusarnermut atatillugu suliassartaanik suliaqartoq]." (Sungiusaasoq 14)

Meeqqat akornanni akerleriissuteqartoqaleraangat angajoqqaanik pitsaasumik suleqateqarneq sungiusaasunut aamma pingaaruteqartarpoq:

"Oqaloqatigiittarpugummi. Arlaat ajorluinnartutut misigisimanarsigaangat taava soorunami angajoqqaat attaveqarfigisarpavut, susoqarnersorlu paasiniarsarisarlugu, ilaa?" (Sungiusaasoq 15)

Meeqqat akuutinneqarnissaasa nakussassarnissaanut sumiiffimmi inuiaqatigiit pingaaruteqartutut nassuiarneqarput. Tamanna angajoqqaanut, meeqqanut allanut aamma timersoqatigiiffimmi inersimasunut allanut tunngassuteqarpoq. Sungiusarnermut takkutinngitsoornermi angajoqqaat aamma meeqqat timersoqataasartut allat takkutinngitsoornermut pissutaasut pillugit paasisaqarnissamut pingaaruteqarput:

"Pineqartoq sunersoq [sumik akornuteqarnersoq], aamma susoqarnersoq angajoqqaat aperisarpavut, meeqqalli akunnerminni imminnut aamma nalunaarfigisarpur."
(Sungiusaasoq 12)

"Aqqusinermi naapikkaanni [sungiusarnermut takkussimannngitsut], taava maqaasillugit aammalu aggeqqinnissaannik kajumissaarlugit oqarfigineqartarput. Meeqqat pineqartoq naapikkunikku aperilaassagaat aamma oqarfigisarpakka." (Sungiusaasoq 13)

Sungiusaasut meeqqanik suliaqarnerminni unammilligassa

Kapitalit siulii sungiusaasut suleriaasiinut aamma sungiusaanissaminnut kajumissuseqarnerannut tunngassuteqarput. Kapitali una unammilligassanut, sungiusaasut sungiusaasup atuuffii pillugit aamma ulluinnarni sungiusaasut suliaqarnerminnut tunngatillugu pingaarutillit pillugit isiginninnerannut tunngassuteqarpoq.

Nunap ilaani sumiiffinnut, aamma inuiaqatigiit katitigaanerannut tunngasut ataatsimut isigalugu sungiusaasut sungiusaanerminni tunngavissaannut aamma periarfissaannut pingaaruteqartorujussuupput. Timersoqatigiiffik illoqarfimmi anginerusumi, illoqarfimmi mikinerusumi, imaluunniit nunaqarfimmi mikisumi inissisimanersoq apeqqaataatillugu assigiinngissuteqartoqarpoq. Assersuutigalugu illoqarfinnut mikinerusunut aamma nunaqarfinnut sanilliullugu Nuummi aamma illoqarfinni anginerusuni meerarpassuaqarnera aamma atortulersuutit amerlanerusut atorneqarsinnaanerit iluaqtaavoq.

Ilaasortassarsiortarneq aamma ilaasortat ilaasortariinarneqartarnerat

Meeqqat ilaasortariinnarnissaat, aamma timersuummik ingerlatsinerminnik kajumissuseqartiinnarnissaat unammilligassaasoq sungiusaasut arlallit oqaatigivaat. Taakku oqaatigivaat, pingaartumik meeqqat ukioqqortusigaangata, aamma inuusuttuaranngoraangata unammilligassat pilersartut. Timip allanngoriartortarneranik inuusuttut ilisimatittarnissaat pitsaasuussasoq sungiusaasoq ataaseq isumaqarpoq, taamaalillutik taakku susoqassanersoq ilisimassammassuk, timersornerlu ingerlatiinnarsinnaassallugu:

"8-12-inik ukiullit aalaakkaasorujussuupput, taava 13-it missaannik ukioqalernerminni, inuusuttuaranngulernerminni ilaatigooriarlutik takkutinnngitsoortalersarput." (Sungiusaasoq 10)

"Amerlasoorpassuit 16-17-it missaannik ukioqaleraangamik taamaatittarput. Tamanna pikkorissarnermi paasinikuuarpur. Assersuutigalugu meeraaneriniit paasitinniartarpavut sooq assignngitsut [timimij] pisarnerisut." (Sungiusaasoq 12)

Inuusuttuaqqat timersornikkut tigummiinnarnissaannut timersoqatigiiffinnut ajornakusoortitsilluni unammilligassaq alla tassaavoq inuusuttutut ilinniartuunermit atatillugu nuuttarneq. Inuusuttut

illoqarfimmut timersuummik ingerlatsinissamik periarfissaqanngitsumut nuukkaangata timersornerup iluani ineriartorneq killilerneqartartoq sungiusaasoq ataaseq nassuiaavoq:

"Taamaattuaannarpoq. Meeqqat atuarfiat, imaluunniit GU [ilinniarnertuunngorniarneq] naammassigaangamikku ilinniariartorlutillu aallarlutik, taava taakku [timersornikkut] ineriartornerat unittarpoq." (Sungiusaasoq 6)

Timersoqatigiiffiup ilaasortaasa ilaasortariinnarnissaannut angajoqqaat pingaarutilimmik inissisimasut sungiusaasut aamma isumaqarput. Angajoqqaat timersornermut tapersersuillutillu kajumissaarinerat meeqqanut pingaaruteqarpoq. Tamanna unammillernarsinnaasarpoq, angajoqqaat ilaat meeqqamik timersornermut peqataanissaannik tapersersuinissaminnut isumalluutiniq nukissanillu amigaateqarsinnaasarmata. Angajoqqaat tapersersuinerat meeqqanut takkuttartunut aamma takkunneq ajortunut apeqqutaasoq sungiusaasup ataatsip nassuiarpaa:

"Meeqqat ilaasortariinnarnissaat qulakkeerniarlugu angajoqqaat [meeqqat timersornermut peqataanerannik] tapersersuinissaat pingaaruteqarpoq. Angajoqqaat ilaasa sungiusartoqartussaananerannik meeqqat ilisimatittarpaat, taakkuuppullu [meeqqat] tamatigut takkuttartut." (Sungiusaasoq 12)

Ilaasortat ilaasortariinnarnissaat kisiat sungiusaasut unammilligassarinnigilaat. Meeqqat timersoqatigiiffinnut ilaasortanngortinnissaannut arlalinnik aporfeqartartoq taakku aamma nassuiaapput. Ilaatigut sunngiffimmi sammisassanit allaanerunitsit, pingaartumik qarasaasiamik aamma oqarasuaammik angallattakkamik pinnguaatinit unammillerteqarlutik.

Tamatuma saniatigut nutaanik ilaasortassarsiniarnermi sungiusaasut namminneq piginnaasaat aamma apeqqutaasut sungiusaasut ilaasa oqaatigivaat:

"Sungiusaasut pikkorinnerulinggippata soorunami [meeqqat] qanoq [sungiusarnermik] nuannaritsiginerat killeqassaaq. Teknologimut unammillernerup unammillernartorujussuannorsimanagera uggornarlunilu malunnartorujussuuvoq." (Sungiusaasoq 7)

"Takkutinngitsooruma [sungiusarnermut], taava sungiusarsinnaanngilagut, aamma takkutinngitsuukulaguma taava taakku [meeqqat] ilaasortaanertik apeqqusersulissavaat. Ilaasortanngorumaarsinnaasunik annaasaqarnermik tamanna kinguneqarsinnaavoq. Taamaattumik uanga sungiusaasut takkuttarnissara [sungiusarnermut] uannut pingaaruteqartorujussuuvoq, taamaalillutik taakku [meeqqat] kajumissuseqaannarlutillu soqutiginniinnarlutillu soqutigineqartutut misigisimaniassammata." (Sungiusaasoq 10)

Timersoqatigiiffiit pillugit sammisaqartitsisarnerit aamma saqqumilaarnerit nutaanik ilaasortartaarniarnissamut pingaaruteqartut sungiusaasut ilaat nassuiaapput. Sammisqaqartitsinerit tassaasinnapput peqatigiiffiit peqatigiillutik sammisassaqaqartitsineri, aamma peqatigiiffiit atortutik nassarlugit timersuutertik oqaluttuarisinnaallugu.

Meeqqat timersornermut peqataanissaminnik kajumissuseqannginnerannut oqaatsit aamma aporfusinnaasut ilaat isumaqarput. Oqaatsit eqqumaffigineqarnissaasa pingaaruteqassusiat sungiusaasup ataatsip eqqarsaatersuuteqarfivaa:

"Sungiusaasup norskiunera pissutigalugu pania danskisuumut nutserisarloq, uangalu kalaallisuumut nutserisarlunga. Paasisinnaavara taakku [meeqqat] taamaaliorusunnimmata. Uanga meeqqakka oqakkajuttarput: 'paasisinnaanngilarput', aammalu aggeqqikkusunnatik." (Sungiusaasoq 2)

Isumalluutininik amigaateqarneq

Ataatsimut isigalugu isumalluutininik amigaateqarneq sungiusaasut unammillernartillugu misigisarpaat. Tamanna kajumissutsiminnik suliaqarnerannut arlalitsigut kinguneqartarpoq. Ajornartorsiut sungiusaasup ataatsip ima nassuiarpaa:

"Piffissarujussuaq nukippassuillu piviusumi piginnigisat atortariaqarput. Tassami kajumissutsimik suliaavoq [sungiusaasutut suliaqarneq]." (Sungiusaasoq 15)

Sungiusaasutut suliaqartussanik amigaateqarneq sungiusaasut aamma nalaattarpaat:

"Kajumissutsiminnik suleqataasussanik amigaateqarpugut, aamma amerlanerit [inersimasut] timersortarfimmiinnissaminnut immaqa piffissaqanngillat. Meeqqat nal. 16 aallartittarput, sulilu suliffiup naligivaa. Sungiusaasoqannginnera pissutigalugu meeqqat angerlaannassanngimmata [atuareernerup kingorna] uanga kajumissutsinnik sungiusaasuuvunga. Nal. 16 soraaraangama timersortarfimmut arpattarpunga. Atortukka angerlarsimaffinnut aasinnaajumallugit ilaannikkooriarlunga soraajaarnerusinnaasarpunga." (Sungiusaasoq 16)

Namminerisamik inuuneqarnermut aamma suliffimmut tunngatillugu oqimaaqatigiissitsinissaq sungiusaasunut pingaaruteqarpoq, aamma sungiusaasuuneq ulluinnarni assoroornarsinnaasoq arlallit misigisarpaat:

"Suliffinni ulappitorujussuullungalu akisussaaffiga angisoorujussuuvooq. Sungiusaasuussanerlunga, aamma piffissara silatusaartumik atornerlugu ilaannikkooriarlunga apeqqusertarpara." (Sungiusaasoq 6)

"Tamakkununnigami kajumissutsiminnik sungiusaasorusussinnaasut amerlassusiat killeqarpoq. Uanga tamatumunnga sapaatip akunneranut unnuit pingasut massakkut atortassavakka, ilaa?" (Sungiusaasoq 15)

Assersuutigalugu meeqqat atugarissaarnissaannik salliutitserusunneq pissutigalugu nammineq pisariaqartitat tunulliuqqartarnerat pissutigalugu kajumissutsimik suliaqartarneq eqqarsartaatsikkut qanoq assoroornarsinnaatiginersoq sungiusaasup ataatsip oqaasertalerpaa:

"Sungiusariartorluta takkukkaangatta meeqqanik soqutiginninnerma takutinnissaa uannut pingaaruteqarpoq. Ilaanni ulloqartarpunga qasullunga, aammalu suliffinnit toqqaannaq

sungiusaajartortarlunga. Qasugaangama qasunera meeqqanut takutinngisaannassavara.”
(Sungiusaasoq 16)

Sungiusaasut naapertorlugit sungiusaasunik amigaateqarneq arlalitsigut kinguneqarpoq. Taakku ilaat tassaavoq nutaanik ilaasortassarsiornissamut nukissaqannginneq. Sungiusaasunik amigaateqartoqaraangat ilaasortanik nutaanik ilaasortanngortitsinissaq ajornakusoortarpoq:

”Sungiusaasunik amerlanerusunik pissarseqqaartariaqarpugut [amerlanerusunik ilaasortaqaalissagutta]. Uanga killissara anguara [meeqqat ataatsikkut sungiusakkama amerlassusissaat], aamma amerlanerusunik ilaasortassarsiussagutta tamanna illersorneqarsinnaassanngilaq.” (Sungiusaasoq 6)

Sungiusaasut amigaataanerat pissutigalugu ilaasortat tamarmik pisariaqartitaat aamma killiffii malillugit ingerlasinnaaneq killilersorneqartoq sungiusaasup taassuma aamma nassuiarpaa. Tamanna meeqqanut assigiinngitsunut aamma aallarterlaanut sanilliullugu piginnaasalinnik, ineriartorusuttunik aamma medaaliannakkusuttunik aallussinissamik sungiusaasut salluutitsinissaminnik toqqaanissaannik kinguneqarsinnaavoq:

”Uanga kisimiillunga sungiusaasuunera pissutigalugu sungiusaasunik arlaqarnerusunik pisariaqartitsivugut. Meeqqat qaffasinnerusumik piginnaanillit sungiusarusuppakka, kisianni taava meeqqat mikinerit sungiusaasussaannik pissarsisariaqarpugut. Ajoraluartumik tamakkerlugit uanga inissaqartinngilakka. Qanoq ikitsiginerluta [sungiusaasut] eqqumaffigivarput, taannalu aallaavigalugu aalajangiilluta: ’Meeqqat ineriartorusulluinnartut salluutittariaqarpavut.’” (Sungiusaasoq 6)

Timersoqatigiiffinni timersornermut atortunik aamma sammisassaqaartitsinernut aningaasatigut isumalluutininik amigaateqartoqarnera sungiusaasut aamma misigisarpaat. Tamanna ilaatigut Kalaallit Nunaata iluani timersornikkut pissartanngorniuunnernut atatillugu timersoqatigiiffiit angalanissaminnut, kiisalu timersornermut atortunut aamma atisanut akissaqarnerisa killeqarnerannik kinguneqarpoq. Pissartanngorniuunnernut atatillugu angalaneq akisoorujussuusoq, aamma aningaasaliisunit aningaasanniarneq ajornakusoortuusoq sungiusaasut arlallit oqaluttuarivaat:

”Sulinerput annertoorujussooreeraluartoq angalanissamut aningaasanik katersuisarpugut. Nukippassuit tassunga atortarpavut. Timersoqatigiiffiit ilaat aamma immaqa naapertuilluannngitsumik sulipput, aningaasat atorfissaqartitatik pissarsiariniarlugit tusarnaartitsinernik aaqqissuussinermikkut inuit imigassamik aalakoornartortalimmik atuisinnerisigut aningaasannanniartarlutik.” (Sungiusaasoq 9)

”Nunatsinni pissartanngorniuunnerit ingerlanneqartarnerat ajoraluartumik killeqarpoq. Neriutiginartorujussuuvoq [pissartanngorniuunnernut peqataanissamut periarfissat nakussassarneqassasut] aammalu illoqarfiit akornanni angalanerit akikinnerulersillugit, Nuummiinnaanngitsoq, aammali Kujataani-, Avannaani- aamma Tunumi.” (Sungiusaasoq 17)

Meeqqat timersornermut atortussaminnik amigaateqartarnerat sungiusaasut ilaasa naammattoortarpaat. Aningaasaqarnikkut, imaluunniit inuuniarnikkut pissutsit pissutigalugit meeqqanik timersornermut atortunik pisariaqartitsisunik peqatigiiffiit ikiuinissaminnut akissaqannginnerat pissutigalugu timersornermut atortunik pissarsiniarnissamik suliassaq taakku tiguserpaat:

”Ernerma timersorluni skuuinik atorunnaagaanik tunisarpakka [meeqqat timersoqatigiinnut peqataasut]. Taamaaliortarpunga, aamma allagarsiisarpunga [Facebookikkut]. Assersuutigalugu skuunik atorneqarneq ajortunik tunniusseqqusillunga ataasiarlunga qinnuiginnippunga. Aamma angajoqqaajuteqarnikuuvunga meeqqap allap skuussaamik pitsissisimasumik.” (Sungiusaasoq 3)

Sungiusaasut piginnaasaqarfii, aamma tassunga ilanngullugu atugarliuutininik suliaqartarneq

Sungiusaasut arlallit piginnaasassanik amigaateqarlutik misigisimapput. Pikkorissartitsisernerit amigaataanerat, aamma pikkorissarfiusinnaasut saqqummilaartinneqarneq ajorneri pissutigalugit piginnaasassanik nutaanik pissarsiniarneq unammillernartuusoq taakku oqaatigivaat:

”Suliakka ilaannikkooriarlunga naammagisimaarneq ajorpakka, aamma ilisimasaqarfigivallaanngilara [sungiusasuuneq]. Ilisimasanik turerusunnarsinnaagaluarpur [meeqqat]. Uanga ilisimasaqarpallaannginnama. Assersuutigalugu assersuusiorsinnaangilanga; ima iliussaasi.” (Sungiusaasoq 3)

Piginnaasanik ineriartortitsilluni pikkorissartitsinerit ilaannikkooriarlutik Danmarkimi, imaluunniit Kalaallit Nunaata avataani nunani allani ingerlanneqartarnerat unammilligassat ilagivaat. Tamatuma saniatigut pikkorissartitsinerit amerlasuutigut sivisuumik ingerlanneqartarput, taamaattumillu sungiusaasut suliffimminnit sulinngiffeqartariaqarnerisa pisariaqarnerat pissutigalugu peqataanissaat ajornakusoortarluni:

”Pikkorissartitsinerit peqataaffigerusutakka peqataaffigissagukkit Danmarkiliartariaqarpunga. Tamakkulu [pikkorissartitsinerimut peqataanerit] akissarsiaqarnani ingerlanneqartarput. Aamma Danmarkimut sapaatit akunnerini marlunni pikkorissariassaguma meeqqat kia sungiusassavai?” (Sungiusaasoq 15)

Ilinniartinneqartarnerup, aamma ilisimasanik sungiusaasunut nutaanut ingerlatitseqqittarnerup amigaataanerat unammillernartutut aamma isigineqarput:

”Nutaajugaanni pappialamik [paasissutissanik imalimmik] takoriaannagassaqanngilaq. Taanna amigaataasarpoq. Kisianni sungiusaasut akunnitsinni suleqatigiinnerput ajunngitsorujussuuvoq.” (Sungiusaasoq 8)

Sungiusarnissap pilersaarusiornissaata ingerlannissaatalu piginnaasaqarfiginerata ineriartortinnissaata saniatigut meeqqat ingerlalluarnissaannik suliaqarnissamut piginnaasaqarnerup ineriartortinnissaanut sungiusaasut aamma pisariaqartitsillutik nassuiaapput. Iliuusissanik pisariaqartitsineq sungiusaasup ataatsip ima nassuiarpaa:

"Sakkortuumik qisuariartoqaraangat [meeqqamit], iliussissaaleqinarsinnaasarpog [iluarsiiffiniarlugu]. Pingaartumik [nammineq] meerarinnikkaanni, aamma angajoqqaat peqataavallaarneq ajoraangata." (Sungiusaasoq 3)

Meeraq imaluunniit inuusuttoq ingerlalluanninnini pillugu ajornartorsiutiminik sungiusaasumut saaffinnissuteqaraangat sungiusaasup aamma timersoqatigiiffiup iliuuseqarfiguminaatsissinnaasarpaat. Tamanna pingaartumik kommunip iluani, tarnip pissusiinik ilisimasalimmut imaluunniit peqqinnissaqarfimmut eqqortumut innersuussinissamik periarfissanik ilisimasaqarnissamut tunngasuvoq:

"Taama pisoqaraangat [atugarliornermut attuumassutilimmik], taava qanoruna iliussasunga? Assersuutigalugu nalornileriasaartarneq iluaagisarpara; qaqugukkununa aamma kimut oqaatigissagippot? Soorunami periarfissaqarpoq, aamma taakkununga innersuussisarpugut. Inuusuttut taamaattut [ingerlanerlunnertik pillugu ajornartorsiuteqarnermik ersersitsisut, imaluunniit oqaatiginnittut] ilaannikkooriarluta naammattoorsinnaasarpavut." (Sungiusaasoq 16)

Sungiusaasut suliniarnerminni kisimiittorujussuusarnertik, aamma timersoqatigiiffiup pitsanngoriaateqarnissaanik kissaateqarnertik unammillernartutut misigisimasinnaasarpaat:

"Timersoqatigiiffimmi kisima tunniusimasutut, aamma ineriartortitsiniarsarisutut misigisimaguma, avatangiisinniittulli taamaaliunngitsut, taava uanga soqutiginninnera aamma peerutissaaq. Suleqatigisakka, imaluunniit avatangiisinnittut aamma tunniusimanissaat tamatumani pisariaqartippara." (Sungiusaasoq 6)

Angajoqqaat soqutiginnillutik peqataanerat

Timersoqatigiiffinni meeqqanik suliaqarnerminni angajoqqaat pingaaruteqartut sungiusaasut amerlasuut nassuiaapput. Angajoqqaanik suleqateqarneq arlalitsigut unammillernartoqartoq arlallit isumaqarput. Tamanna angajoqqaanut meeqqat timersornerannut soqutiginnittorujussuullutik peqataasunut, aammali angajoqqaanut soqutiginninnermik takutitsinngitsunut tunngassuteqarpoq.

Aappaatigut angajoqqaat meeqqamik sungiusarnerannik soqutiginnillutik peqataanngitsut sungiusaasut migisarpaat. Angajoqqaat timersoqatigiiffimmi saqqumilaanngillat, tamaattumillu toqqisimanermik aamma akuutitsiffiusumik avatangiiseqarnissamik pilersitseqataaaffiusinnaasumik taakkununga atassuteqarnermik pilersitsinissaq sungiusaasunit ajornakusoortinneqartarluni. Meeqqat sungiusariarnerminni ilaatigut angajoqqaaminnit ilagineqarneq ajorput, taamaalilluni *"angajoqqaat naapikkuminaallutilluunniit attaveqarfiguminaassinnaallutik." (Sungiusaasoq 16).*

Suliassaq angajoqqaat peqataanerunissaannik pisariaqartitsiffiunerusutut sungiusaasunit misigisimaneqartoq tassaavoq aaqqissuussinissanut aamma angalanissanut aningaasanik katersuiniarneq. Pissartanngorniunnernut atatillugu angalanissamut aningaasanik pissarsiniarnerup unammillernarnera aningaasanik katersuiniarnermi angajoqqaat tapersersuineq ajornerannit anginerulersinneqartarpoq:

"Aningaasanik katersuiniartarneq artornartorujussuuvoq. Angajoqqaat ikiuunnissaminnik soqutiginnittuaannarneq ajoramik." (Sungiusaasoq 9)

Aappaatigut angajoqqaat soqutiginnilluinnarlutik peqataasartut, tamarmik assigiinngitsunik kissaateqarlutillu piumasaqaatillit, sungiusaasunit aamma nalaanneqartarput, taakkulu naammassinissaat ajornakusoorsinnaasarpoq:

"Arlaat [angajoqqaat] sumilluunniit iluarinngisaqartuaannartussaapput. Sungiusaasut timersoqatigiiffittullu peqataasut ataatsimut isigalugit aalluppavut. Angajoqqaat tamanna paasisinnaaneq ajorpaat. Meerartik [ataatsimoornermut aamma peqataasut ataatsimut isiginerannut taarsiullugu] aallunnerulaassagipput naatsorsuutigisarpaat." (Sungiusaasoq 17)

Naak sungiusarnek aamma meeqqat timersuummut pikkorinnerulersinnissaat sungiusaasunit aallunneqaraluartoq sungiusaasut naapisimaaqatigiinnissamik suliassaq suliarissagaat angajoqqaat ilaannit aamma naatsorsuutigineqartarpoq:

"Assersuutigalugu amerlanerit [angajoqqaat] oqartarput: 'illit sungiusaasuuvutit, taakku [meeqqat] unnukkut nuannisaqatigiinnissaat isumagisariaqarpat'. Naapisimaaqatigiinnerit angajoqqaanit isumagineqartarnissaat kissaatiginarsinnaagaluarpoq. Taava uanga nukippassuarnik atuiffigisariaqassanngikkaluarpara. Siullermik sungiusarnissaat piareersarlugu, tamatumalu saniatigut nuannaaqatigiinnissaat nereqatigiinnissaallu isumagalugu." (Sungiusaasoq 3)

Angajoqqaat taamaalillutik marloqiusamik inissisimapput, sungiusaasunit eqqortissallugit nukissaqarfigineqanngitsunik piviusorsiunngitsunik piumasaqarlutillu kissaateqarlutik, ilutigitillugulu meeqqamik sungiusarnerannut soqutiginnillutik peqataanatik sungiusaasunit aamma nalaanneqartarput. Soqutiginnilluni peqatannginneq tamanna sungiusaasut pitsaasumik avatangiiseqarlutik sungiusaanissamik qulakkeerinninnissamik suliaqarnerannut iluaqutaanngilaq.

Angajoqqaat pissusilersuutaat sungiusarnermut toqqaanninngitsumik aamma sunnuteqarsinnaavoq. Meeqqat timersornerup avataatigut inuunerat sungiusarnermi ilorrisimaarnerannut aamma pingaaruteqartoq sungiusaasut arlallit oqaatigivaat, taamaalillunilu sungiusarnermi pissarsiaqarnerannut pingaaruteqarluni.

Meeqqat isummamikkut qanoq innerat, aamma timersoqatigiiffimmi peqataanerat angerlarsimaffimmi angajoqqaat pissusilersuutaannit sunnerneqartartoq sungiusaasut misigisarpaat. Angajoqqaat angerlarsimaffimmi unammilligassaqaaraangata meeqqani tamanna qanoq malugisinnaanerlugu sungiusaasup ataatsip nassuiarpa:

"Assersuutigalugu qaammatip naanerani ilaannikkut meeqqani malugineqarsinnaasarpoq taakku angajoqqaatik qanoq aalassassimaartiginersut immaqa malugisimasaraat. Taakku (meeqqat) paatsiveerusimaartorujussuullutik ullut ilaanni sungiusariarsinnaasarput." (Sungiusaasoq 2)

4 Eqikkaaneq aamma inerniliineq

Timersornikkut ataatsimoorfiit meeqqanut inuusuttunullu toqqissisimanarlutillu akuutitsiffiusut pilersinnissaat sungiusaasunit, misissuinermut peqataasunit, kissaatigineqarluortoq misissuinerup takutippaa. Ataatsimoorfik taamaattoq sunik imaqarnerseq, qanoq nakussassarneqarsinnaanersoq, aamma ilaasortat nutaat qanoq peqataaffigilersinnaaneraat eqqumaffigineqarpoq.

Sungiusaasut meeqqanik suliaqarnerminni kajumissuseqarnerat misissuinerup aamma takutippaa. Kajumissuseq sungiussaasut sungiusaasutut suliaqarnerminni tunniusimajuarnissaannut pingaaruteqartoq ilisimatusarnerup takutippaa (McLean and Mallett, 2012). Sungiusaasut inuttut namminneq timersornermut atassuteqarnerat, tassunga ilanngullugu timersornikkut tunuliaqutaat, timersornermut tunngatillugu atassuteqarnerat, aamma namminneq piginnaasaminnik upperinninnerat kajumissuseqarnerannut pingaaruteqartoq ilisimatusarnerup ilimanarsisippaa. Tamatuma saniatigut timersortartut ineriartornissaannut periarfissanik pilersitsinissaq, kiisalu sungiusaasutut suliaqarnissamik soqtinnilluinnarneq sungiusaasut kajumissuseqarnerannut pissutaaqataasut ilisimatusarnerup takutippaa.

Unammilligassalli pillugit sungiusaasut nassuiaataasa aamma takutippaat, sungiusaasutut suliaqarneq assigiinngitsutigut arlalitsigut sakkortuutut aamma suliaqarnartutut isigineqartoq, aamma timersoqatigiiffimmik ineriartortitserusulluni kissaateqarnermi kisimiittutut sungiusaasut ilaannit misigineqartarluni. Sungiusaasunik amigaateqarneq, aamma suliassamik kivitsinissamut ikippallaarlutik, tamannalu timersornikkut ataatsimoorfinnik ingerlalluurtunik pilersitsinissaminnut periarfissanik killiliisuusinnaasarunartoq sungiusaasunit aamma erseqqissarneqarpoq. Sungiusaasut tunniusimanagerannik misissuinerit takutippaat, sungiusaasut sungiusaasutut suliaqarnerminni unammilligassaqtuarnerisa kingunerisaraa misigissutsikkut nukissaarunnermik, imminnut naammaginnginnermik aamma suliamit tunuarnissamik kissaateqarnermik misigisaqarsinnaasarnerat (Olusoga et al., 2019). Sungiusaasutut suliaqarnermi unammilligassaqtuarneq sungiusaasut amerlanerujartuinnartut sungiusaasutut suliaqarnerminnik unitsitsinnerannut pissutaaqataasinnaavoq.

Meeqqat timersornikkut piginnaasaqarnerminnik siuariaateqarnissaat aamma ineriartornissaat sungiusaasut ilaannit aallunneqartoq apersuinermi paasissutissat takutippaat. Sungiusaasut ilaat sungiusaasumik amigaateqartoqarnera pissutigalugu sungiusaasuupput. Taakku timersuummik meeqqanut sungiusaasuuffigisaminnik ilisimasaqarpallaanngillat. Taamaattumik sungiusaasut apersorneqartut sungiusaanermik ingerlataqarnissaminnut tunngavii assigiinngitsorujussuupput. Tamanna timersoqatigiiffiit ilaanni, timersornikkut pikkorissunik aamma ilisimasalinnik sungiusaasulinni, pikkorissuseq aamma medaalit annertuumik aallunneqarnerannik kinguneqarpoq. Timersoqatigiiffinni taakkunani ataatsimoorneq aamma toqqissisimaneq

pikkorivissutut isiginninnermit aallaavilimmik sungiusaasunit oqaluuserineqarput, timersortartut ataasiakkaat teknikkii aamma angusassaasut perorsaaniikkut isumaliutiginninnermi aallaavigineqarlutik. Ataatsimoorneq aamma toqqissisimaneq sungiusaasut allat allaanerusumik oqaluuserivaat, peqatigiinnissaq aamma timimik aalatitsilluni sammisaqaqatigiinneq anguniagaallutik.

Timersornikkut avatangiisinik pitsaasunik pilersitsinissaq sungiusaasut peqataasut tamarmik qitiutippaat. Ilaasortanik nutaanik toqqissisimanartumik tikilluaqqusinissaq amerlasuut immikkut aalluppaat. Atuarfimmi pimmatigineqarneq atuartut 11-17-inik ukiullit 35 %-iisa misiginikuusimagaat 2022-mi atuartut misissuiffigineqarnerisa takutippaa (Niclasen et al., 2024). Pimmatiginnitarneq ataatsimoorfinni meeqqat peqataaffigisaanni inooqataanikkut pitsaanngitsumik takutitsinertut, aamma meeqqanik allanik pimmatiginninnermut peqataanissamat meeqqat ilaannut periarfissatut isigineqarluni pilersartutut isigineqassasoq ilisimatusarnerup takutippaa (Kofoed and Søndergaard, 2009). Timersoqatigiiffiit sumiiffinni inuiaqatigiinnut ilaammata pisut atuarfinneersut sungiusarnermi arlaatigut aamma malunniuteqassapput. Pimmatiginnitarneq sungiusaasunit amerlasuunit eqqumaffigineqartoq, aamma sungiusarnermut atatillugu pimmatiginnittoqartillugu qanoq periuseqarnissaq pillugu malitassaqartut apersuinermi paasissutissat takutippaat. Pimmatiginnitarneq, aamma atugarliorneq sungiusaasunit assigiinngitsumik iliuuseqarfigineqartartoq, aamma pimmatiginnittartunik sungiusarnermut eqataaqqusiunnaarnermik kinguneqartitsisarneq ilaasa atortaraat apersuinermi paasissutissat aammattaaq takutippaat. Ataatsimoorfimmut peqataaqqusiunnaarneq arlaqarnerusunik kinguneqartartoq, soorlu eqqarsartaatsikkut pitsaanngitsumik peqqissuseqalernissap annertunerulerneranik, imigassamik aalakoornartortalimmik atuinissap annertunerulerneranik aamma timikkut ersiutinik, soorlu niaqorlunnermik- aamma naarlunnermik, kiisalu sininniarnermik ajornartorsiuteqalernissap annertunerulerneranik kinguneqartartoq pimmatiginnitarneq pillugu ilisimatusarnerit takutippaat (Moore et al., 2017).

Meeqqanut ammasuunissaq aamma qanimut attaveqateqarnissaq, meeqqat aalajangiinernut peqataatinneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat, atugarliornermik pitsaaliuinissaq aamma angajoqqaanik suleqateqarnissaq qitiutillugit sungiusaasunit amerlasuunit eqqumaffigineqarput. Issittoqarfinni meeqqat aamma inuusuttut akornanni eqqarsartaatsikkut peqqissuseq pillugu misissuinerit takutippaat, meeqqat ataatsimoorfinni peqataaffigisaminni akuutinneqarlutillu ilaasutut misigisimanissaat meeqqat eqqarsartaatsimikkut peqqissuunissaannut pingaaruteqartoq (Ingemann and Larsen, 2018, MacDonald et al., 2013). Tamatuma saniatigut ataatsimoorfimmi ilaasortanut allanut atassuteqarluarneq pingaaruteqarpoq (ibid.). Sungiusaasut peqataasut amerlanerit sungiusaanermi tamanna tapertaaffigigaat apersuilluni paasissutissat takutippaat, assersuutugalugu unamminermut aamma ajugaanissamik aallussinermut tapiliullugu ikinngutiginnerup ataqatigiinnerullu tapersorsorneratigut.

Sungiusaasut meeqqanut maligassiuisutut inissisimanissartik, aamma timersornerup iluani aamma avataani tamatigoortumik ineriartorerisa nakussassarnissaat pingaarutilittut isigalugu aamma nassuiaapput. Meeqqat inuusuttullu aaqqissuussamik timersornikkut peqataasartut eqqarsartaatsimikkut peqqissuunissaannut sungiusaasoq pingaarutilimmik inissisimasoq, aamma meeqqat timersornikkut ingerlalluarnissaasa siuarsarnissaannut sungiusaasup pissusilersuutai pingaaruteqartut ilisimatusarnerup takutippaa (Kusier et al., 2024). Timersornikkut akuutitsiffiusumik avatangiiseqarnissap tapersorsornissaanut aamma siuarsarnissaanut, kiisalu

meeqqat inuttut aamma inooqataanikkut piginnaasaasa siuarsarneqarnissaannut sungiusaasoq pingaarutilimmik inissisimasoq ilisimatusarnerup takutippaa. Issittoqarfinni meeqqat aamma inuusuttut atugarissaarnerannut suut siursaataasarnersut pillugit misissuinerne meeqqat ataatsimoorfinnut ilaasutut misigisimanissaannut maligassiusut pingaaruteqassusiat takutinneqarnikuuvoq (Ingemann and Larsen, 2018).

Ataatsimut isigalugu piginnaasanik ineriartortitsineq sungiusaasunit amigaatigineqartoq apersuinerit takutippaat, tamannalu timersornermut aamma ataatsimoornermik suliaqarlunilu atugarliornikkut ajornartorsiutunik suliaqarnermut tunngassuteqarpoq. Tamanna sungiusaasut pikkorissarnissaminnut, aamma pisuni assigiinngitsui iliuuseqarnissaminnik ilinniarnissaminnut periarfissaqarlutik misigisimanissaannut pingaaruteqarpoq. 2018-imi Kalaallit Nunaanni Innuttaasut peqqissusiannik misissuineq naapertorlugu inuusuttut 1995-imi, imaluunniit kingusinnerusukkut inunngortut pingajorarterutai (37 %-it) angerlarsimaffimmi imigassamik aalakoornartortarlimmik ajornartorsiuteqarfiusumi peroriartorsimapput. 28 %-it angerlarsimaffimmi nakuusernermik ajornartorsiuteqarfiusumi peroriartorsimapput, aamma 20 %-it meeraallutik (18-it inorlugit ukioqarlutik) kinguaassiuutimikkut innarlerneqarnikuusimallutik (Larsen et al., 2019). Kisitsisit taakku 1970-80-ikkunni qaffasinnerpaaffimminniissimanerisa kingorna appariartorput, aammalu peroriartornermi atukkat, siusinnerusumut sanilliullugu meeqqat inuusuttullut ullumikkut misigisaannut sanilliullugu pitsanngoriaateqarsorinartut ilaannik takutitsillutik. Kisitsisilli suli qaffasissumik innissisimapput. Taamaattumik sungiusaasut amerlanerit meeqqanik atugarliortunik, imaluunniit inuuniarnermikkut unammilligassalinnik, sungiusaasut iliuuseqarnissaannik pisariaqartitsiffiusunik nalaataqartarnissaat ilimanaateqarluarpoq.

Sungiusaasut taamaalillutik namminneq kajumissutsiminnik timersornikkut atuuffimmik saniatigut meeqqanik amerlasuunik, peroriartornerminni assigiinngitsunik atugaqarlutillu atugarissaartunik, peqateqarnerminni piumassuserinngisaminnik isumaginninnermut tunngasutigut aamma atuuffeqarput. Taamaalilluni meeqqat akornanni atugarliornermik aamma inuuniarnermikkut unammilligassanik allanik suliaqarnissamut sungiusaasut suli nakussassarneqarnissaat naleqquttuusaaq, taamaalillutik sungiusaasut meeqqanik atugarliortunik paasisaqarnerminni piginnaasassanik pisariaqartinneqartunik pigisaqarniassammata.

Misissuinerne paasisat pingaarnerpaat matuma ataani nassuiarneqarput:

1. Kalaallit Nunaanni timersoqatigiiffinni timersortartunik sungiusaasut kajumissuseqarluarlutillu tunniusimasut amerlapput. Tamanna nakooqutaavoq pingaarutilik, aammalu meeqqanut timersornikkut ataatsimoorfiit toqqissimanartut akuutitsiffiusullu pilersinnissaannut suliaqarnermi tunngaviulluni pitsaasoq. Siunissami suliaqarnissami qitiusoq tassaassaaq, timersoqatigiiffinni suleriaatsit toqqissimanermik pilersitsiffiusumik ingerlanneqareersut siursaqqillugillu sumiiffinni naleqartitat nakooqqutillu pioreersut aallunneqarnissaat.
2. Sungiusaasut ataatsimoornermik, toqqissisimanermik aamma akuutitsinermik isiginninnerat sungiusaasut sungiusaasut suliaqarnissamik qanoq isiginninnerannut atassuteqarpoq. Sungiusaasut ilaat namminneq timersornikkut qaffasissumik inissisimallutillu timersornikkut angusaqarnissamik qitiutitsisuupput. Sungiusaasut ilaat timersornermut allatut isiginnillutillu sungiusaasut suliaqarnerminni peqatigiinnerup

aamma sungiusarnermi timersornerup akornanni oqimaaqatigiissitsinissamut allatut aallussipput.

3. Sungiusaasut meeqqanut sungiusakkaminnut maligassiuisuupput. Sungiusaasut amerlasuut pingaaruteqassusertik eqqumaffigalugulu meeqqat inuuneranni aalajaatsumik aallaaviunissartik sulissutigivaat. Suliassat assigiinngitsorpassuit sungiusaasunit sularineqartarput, sungiusaanerminnut atatillugu suliassat, aammali pilersaarusionermut aqutsinermullu aamma isumaginninnikkut suliassat sularineqartarlutik. Sungiusaasut suliainnut atatillugu unammilligassarpassuarnik nalaataqartarput. Kajumissutsimik suliaqarnermi aaqqissuussaannikkut tunngaviit eqqumaffigineqarnerisa annertusineqarnissaat tulluartsuusaq, taamaaliornikkut kajumissutsimik suliaqarnissaq pilerinarnullunilu naammassineqarsinnaasutut isigineqarsinnaaniassammat. Tamanna ilaatigut piffissamut, akuersarneqarnermut aamma piginnaasanut tunngavoq.
4. Sungiusaasut arlallit ilisimasassanik aamma piginnaasassanik amigaateqarlutik oqaatigivaat, tamanna ilaatigut sungiusarnermik pilersaarusionerlunilu ingerlatsinissamut tunngatillugu, aammali meeqqani atugarliornikkut ajornartorsiutit pilersinnaasut sularinissaannut tunngatillugu. Sungiusaasut naapertorlugit pikkorissartitsisarnerni massakkut unammilligassaasartut tassaapput angalaneq, aningaasatigut isumalluutininik amigaateqarneq, suliffimmit sulinngiffeqaqqaarluni angalasariaqarneq, kiisalu kajumissutsimik suliaqartutut akisussaaffimmik kisimiilluni tigummiartutut misigisimasarneq.
5. Angajoqqaat marloqiusamik atuuffeqartutut sungiusaasunit oqaatigineqarput. Sungiusaasut meeqqanik suliaqarnerat tapersorlugulu sungiusaasut isumalluutitigut eqqortikkuminaatsitaannik piunasaqarlutillu kissaateqarnermikkut sungiusaasut unammilligassaqalersittarlugit. Angajoqqaat timersoqatigiiffinni peqataanerat nakussassarniarlugu angajoqqaat peqataatinneqarnerannut naatsorsuutigineqartut oqaluuserineqarnissaat sularialugulu malittarisassaliortoqarsinnaavoq.

Najoqqutat

- CHRISTENSEN, U., SCHMIDT, L. & DYHR, L. 2007. Det kvalitative forskningsinterview. *In: VALLGÅRDA, S. & KOCH, L. (eds.) Forskningsmetoder i folkesundhedsvidenskab.* København: Munksgaard Danmark.
- CORNISH, F., GILLESPIE, A. & ZITTOUN, T. 2013. Collaborative Analysis of Qualitative Data. *In: FLICK, U. (ed.) Handbook of qualitative data analysis.* London: SAGE Publications Ltd.
- DALGAS, B. W. & KEUTZMANN, A. 2022. Grønland i bevægelse. Hverdagsfortællinger om bevægelsesvaner og motiver og barrierer for fysisk bevægelse. Odense: Intitut for Idræt og Biomekanik, SDU.
- EIME, R. M., YOUNG, J. A., HARVEY, J. T., CHARITY, M. J. & PAYNE, W. R. 2013. A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: informing development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10.
- ESKE, M., FORSBERG, P. & STORM, R. K. 2020. Grønlandsk idræt i bevægelse: Analyse af de grønlandske idrætsvaner 2019. Aarhus: Idrættens Analyseinstitut.
- GARDNER, L. A., MAGEE, C. A. & VELLA, S. A. 2016. Social climate profiles in adolescent sports: Associations with enjoyment and intention to continue. *Journal of Adolescence*, 52, 112-123.
- GRØNLANDS IDRÆTSFORBUND. ATAATSIMOORLUTA AALASA - Sammen om det gode børneliv i idrætten [Online]. Available: <https://gif.gl/da/ataatsimoorluta-aalasa/> [Accessed].
- INGEMANN, C. & LARSEN, C. V. L. 2018. A scoping review. Well-being among indigenous children and youth in the Arctic – with a focus on Sami and Greenland Inuit. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- KJELD, S. G., LUND, L. & ANDERSEN, S. 2021. Kortlægning af den islandske model. Familie, venner og fritid som beskyttende faktorer for unges rusmiddelbrug. København: Statens Institut for Folkesundheds, SDU.
- KOFOED, J. & SØNDERGAARD, D. M. 2009. *Mobning : sociale processer på afveje*, København, Hans Reitzel.
- KUSIER, A. O., UBBESEN, T. R. & FOLKER, A. P. 2024. Understanding mental health promotion in organized leisure communities for young people: a realist review. *Frontiers in Public Health*, 12.
- KVALE, S. & BRINKMANN, S. 2009. *Interview: introduktion til et håndværk*, Hans Reitzels Forlag.
- LARSEN, C., HANSEN, C., INGEMANN, C., SØRENSEN, I., JØRGENSEN, M., OLESEN, I., KOCH, A., BACKER, V. & BJERREGAARD, P. 2019. The Greenland population health survey 2018 [in danish: Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 - Levevilkår, livsstil og helbred]. *SIFs Grønlandsskrifter*. København: Statens Institut for Folkesundhed, SDU.
- MACDONALD, J. P., FORD, J. D., WILLOX, A. C. & ROSS, N. A. 2013. A review of protective factors and causal mechanisms that enhance the mental health of Indigenous Circumpolar youth. *International Journal of Circumpolar Health*, 72.
- MALTERUD, K. 2017. *Kvalitative forskningsmetoder for medicin og helsefag: en innføring*, Oslo, Universitetsforlaget.

- MCLEAN, K. N. & MALLETT, C. J. 2012. What motivates the motivators? An examination of sports coaches. *Physical Education & Sport Pedagogy*, 17, 21-35.
- MOORE, S. E., NORMAN, R. E., SUETANI, S., THOMAS, H. J., SLY, P. D. & SCOTT, J. G. 2017. Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *World Journal of Psychiatry*, 7.
- NICLASEN, B., SVARTÁ, D. L. & LARSEN, C. V. L. 2024. Skolebørnsundersøgelsen i Grønland 2022. Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt skoleelever i 5.-10. klasse. København: Statens Institut for Folkesundhed, SDU.
- NIELSEN, T. F. & SCHNOHR, C. 2022. Meeqqat Aalasuut – Børn i bevægelse. En undersøgelse af aktivitetsniveau med brug af bevægelsesmålere. København: Statens Institut for Folkesundhed, SDU.
- NAALAKKERSUISUT 2020. Inuuneritta III. Naalakkersuisuts strategi for samarbejdet om det gode børneliv 2020-2030.
- OLUSOGA, P., BENTZEN, M. & KENTTA, G. 2019. Coach Burnout: A Scoping Review. *International Sport Coaching Journal*, 6, 42-62.
- OTTENDAHL, C. B., BJERREGAARD, P., SVARTÁ, D. L., SØRENSEN, I. K., OLESEN, I., NIELSEN, M. S. & LARSEN, C. V. L. 2021. Mental sundhed og helbred blandt 15-34 årige i Grønland. Betydningen af opvækstvilkår, beskyttende faktorer og risikofaktorer.
- PRICE, M. S. & WEISS, M. R. 2013. Relationships among Coach Leadership, Peer Leadership, and Adolescent Athletes' Psychosocial and Team Outcomes: A Test of Transformational Leadership Theory. *Journal of Applied Sport Psychology*, 25, 265-279.
- SUPER, S., WENTINK, C. Q., VERKOOIJEN, K. T. & KOELEN, M. A. 2017. Exploring the Sports Experiences of Socially Vulnerable Youth. *Social Inclusion*, 5, 198-209.
- SWANN, C., TELENTA, J., DRAPER, G., LIDDLE, S., FOGARTY, A., HURLEY, D. & VELLA, S. 2018. Youth sport as a context for supporting mental health: Adolescent male perspectives. *Psychology of Sport and Exercise*, 35, 55-64.
- VAN HOYE, A., HEUZÉ, J.-P., VAN DEN BROUCKE, S. & SARRAZIN, P. 2016. Are coaches' health promotion activities beneficial for sport participants? A multilevel analysis. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 19, 1028-1032.